

Siromaštvo i ljudska prava

Habuš, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:590730>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Mateja Habuš

SIROMAŠTVO I LJUDSKA PRAVA

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA
DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNOG RADA

Mateja Habuš

SIROMAŠTVO I LJUDSKA PRAVA

DIPLOMSKI RAD

Mentor: Nino Žganec, prof.dr.sc.

Zagreb, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ljudska prava	3
2.1. Razvoj ljudskih prava.....	4
2.2. Tri generacije ljudskih prava.....	5
2.3. Najznačajniji dokumenti o ljudskim pravima	5
3. Siromaštvo.....	9
3.1. Siromaštvo kao kršenje ljudskih prava	9
3.2. Određenje pojma siromaštvo.....	10
3.3. Višedimenzionalnost siromaštva.....	13
3.4. Mjerenje siromaštva	13
3.5. Percepcija siromaštva.....	14
4. Siromaštvo na globalnoj razini	15
5. Siromaštvo u Europskoj uniji	16
6. Siromaštvo na prostoru Republike Hrvatske	18
7. Utjecaj pandemije Covid-19 na ljudska prava i siromaštvo	23
7.1. Ograničavanje prava i posljedice uvođenja preventivnih mjera	24
8. Siromaštvo i profesija socijalnog rada	27
9. Borba protiv siromaštva	30
9.1. Pristup temeljen na ljudskim pravima kao način borbe protiv siromaštva .	34
10. Zaključak.....	37
Popis slika.....	39
Literatura.....	40

Siromaštvo i ljudska prava

Sažetak:

Siromaštvo predstavlja globalni problem današnjice. Brojni autori slažu se kako je siromaštvo višedimenzionalan fenomen te ga nije moguće jednoznačno definirati. Najčešće se na siromaštvo gleda kroz prizmu nedostatka materijalnih sredstava, no važno je promatrati siromaštvo i iz kuta temeljnih ljudskih prava. Premda su temeljna ljudska prava zajamčena svima samom činjenicom što smo ljudska bića, u praksi se često može vidjeti da su brojna prava prekršena. Pandemija virusa Covid-19 dodatno je produbila probleme ionako ranjivih skupina. Profesija socijalnog rada u svom se radu susreće upravo s tim ranjivim skupinama te ima zadaću takve korisnike osnažiti i pomoći im da prevladaju teškoće i postignu bolju kvalitetu života. Cilj ovog rada je prikazati stanje u području siromaštva i ljudskih prava s osvrtom na određenje ovih fenomena, ključne pokazatelje siromaštva na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini, utjecaj pandemije Covid-19 na siromaštvo i ljudska prava te koja je uloga socijalnog rada u svemu tome. Na samom kraju rada prikazani su ključni dokumenti i preporuke za borbu protiv siromaštva u Republici Hrvatskoj.

Ključne riječi: siromaštvo, ljudska prava, Covid-19, socijalni rad

Poverty and human rights

Abstract:

Poverty is a global problem today. Numerous authors agree that poverty is a multidimensional phenomenon and it is not possible to define it unambiguously. Most often, poverty is seen through the prism of lack of material resources, but it is important to look at poverty from the angle of fundamental human rights as well. Although fundamental human rights are guaranteed to everyone by the very fact that we are human beings, in practice it can often be seen that numerous rights are violated. The Covid-19 pandemic further deepened the problems of already vulnerable groups. In its work, the profession of social work meets precisely these vulnerable groups and has the task of empowering such users and helping them to overcome difficulties and achieve a better quality of life. The aim of this work is to present the situation in the field of poverty and human rights with reference to the determination of these phenomena, the key indicators of poverty at the global, European and national level, the impact of the Covid-19 pandemic on poverty and human rights, and the role of social work in all of this. At the very end of the paper, key documents and recommendations for the fight against poverty in the Republic of Croatia are presented.

Key words: poverty, human rights, Covid-19, social work

Izjava o izvornosti

Ja, Mateja Habuš pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Mateja Habuš

Datum: 10. rujna 2022.

1. Uvod

Siromaštvo predstavlja veliki svjetski problem i o njemu se govori na svim razinama. Europska mreža za borbu protiv siromaštva (2020.) navodi kako ljudi koji žive u uvjetima siromaštva i socijalne isključenosti nemaju odgovarajuće prihode, sredstva i pristup javnim i privatnim uslugama koje su ključne za normalan život. Siromaštvo može spriječiti potpuni osobni i obiteljski razvoj i sudjelovanje u društvenom životu. Ljudi koji žive u uvjetima siromaštva ne mogu doprinijeti društvu i održivom razvoju svojim punim potencijalom te se vrlo često nalaze na margini društva. U takvim situacijama oni se suočavaju s brojnim poteškoćama i preprekama i ne mogu živjeti dostojanstveno, bez diskriminacije, stigmatizacije i bez osjećaja straha. Životni standard i određeni stil života koji se smatra prihvatljivim za njih je često nedostižan.¹ Siromaštvo se može gledati i kroz prizmu ljudskih prava pa tako možemo reći da siromaštvo ne predstavlja samo nedostatak materijalnih prihoda već podrazumijeva i uskraćivanje temeljnih ljudskih prava (Ured Visokog povjerenika za ljudska prava, 2002.). Ljudska prava predstavljaju najvažnije obilježje demokratske, socijalne i pravne države te su ujedno jedan od čimbenika održivog razvoja društva (Tymoshenko i sur., 2021.). Iako su ona zajamčena svima, u praksi se često pokazuje da se ona ne poštuju. Tako je i pandemija Covid-19 utjecala na brojna područja života i ljudska prava u cjelini, a naročito pravo zaštite javnog zdravlja i pravo odnosno slobodu kretanja te gospodarska (poduzetnička) prava (Guštin i Sudar, 2021.).

Siromaštvo i socijalna isključenost važna su područja rada u profesiji socijalnog rada, a osobe koje žive u siromaštvu čine brojnu skupinu korisnika sustava socijalne skrbi. Važno je da socijalni radnici kroz dobar suradni odnos osnažuju korisnike te im tako pomažu da postignu bolju kvalitetu života i da se osjećaju društveno uključenima. Zagovaranje i zastupanje predstavljaju temelj socijalnog rada. Socijalni radnici kao i svi drugi dionici dužni su sudjelovati u borbi protiv siromaštva te predlagati mjere i programe za smanjenje siromaštva i isključenosti.

U ovom radu pokušala sam dati pregled stanja po pitanju siromaštva i ljudskih prava na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini. Osvrnula sam se na pojmovno određenje

¹ Europska mreža za borbu protiv siromaštva (2020). *What is poverty and how to combat it?* [<https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2020/04/EAPN-Poverty-Explainer-Web-1-4331.pdf>]

ovih dvaju fenomena te sam prikazala vezu između njih. Jedan dio rada odnosi se na pandemiju Covid-19 i kako je ona utjecala na poštovanje ljudskih prava i siromaštvo. Također sam pokušala prikazati zašto je problem siromaštva važan u profesiji socijalnog rada. Na samom kraju osvrnula sam se na postojeće programe i pristupe rješavanja navedenih problema.

2. Ljudska prava

U svijetu je poznata i dobro prihvaćena činjenica da bi svi trebali poštivati i štiti temeljna prava čovjeka (Kuper, 2000., prema Arifuzzaman i sur., 2021.). Opća skupština Ujedinjenih naroda proglasila je 10. prosinca 1948. godine **Opću deklaraciju o ljudskim pravima** koja predstavlja prekretnicu u povijesti ljudskih prava. Ova Deklaracija predstavlja zajednički standard postignuća za sve ljude i sve nacije, s ciljem da svaki pojedinac i svaki organ društva, imajući ovu Deklaraciju stalno na umu, teži poučavanju i obrazovanju promicanja prava i sloboda te da se progresivnim nacionalnim i međunarodnim mjerama osigurava njihovo univerzalno i učinkovito priznanje i poštivanje, kako među narodima samih država članica tako i među narodima teritorija koji se nalaze pod njihovom jurisdikcijom. Ljudska prava definiraju se kao prava svojstvena svim ljudskim bićima bez obzira na rasu, spol, nacionalnost, etničku pripadnost, jezik, vjeru ili bilo koji drugi status. Ljudska prava uključuju pravo na život i slobodu, slobodu od ropstva i mučenja, slobodu mišljenja i izražavanja, pravo na rad, obrazovanje i mnoga druga. Važno je naglasiti da svako ljudsko biće ima pravo ostvariti svoja temeljna ljudska prava bez diskriminacije.²

Ljudska prava pripadaju svima nama samom činjenicom što smo ljudska bića. Ona su ujedno zakonski zajamčena štiteći tako pojedince i skupine protiv radnji koje zadiru u temeljne slobode i ljudsko dostojanstvo. Temelje se na poštovanju dostojanstva i vrijednosti svakog čovjeka, univerzalna su što znači da jednako vrijede za sve bez diskriminacije, neotuđiva su, nedjeljiva, međusobno povezana i međuovisna. U praksi kršenje jednog prava često utječe na poštivanje nekoliko drugih prava i zbog toga ljudska prava treba promatrati kao jednako važna za poštovanje dostojanstva i vrijednosti svakog čovjeka. Država ima obvezu promicati i štiti ljudska prava pojedinaca, a u slučaju njihove povrede dužna je osigurati pravna sredstva i poduzimati akcije za sprečavanje eventualnih budućih kršenja.³

U Republici Hrvatskoj Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima donesena je 12. studenoga 2009. godine (NN, 12/09).

² Opća skupština Ujedinjenih naroda (1948). *Opća deklaracija o ljudskim pravima*.

³ Ured Visokog povjerenika za ljudska prava (2000). *Human rights: A Basic Handbook for UN Staff*.

2.1. Razvoj ljudskih prava

Ideja o ljudskim pravima svoje korijene vuče još iz doba grčke antike. U grčkoj filozofiji razvila se ideja o jednakosti svih ljudi, odnosno ideja o prirodnom pravu koje pripada svakom čovjeku. Ta tradicija prirodnog prava nastavila se dalje razvijati u ranom kršćanstvu i drugim religijama gdje se kao nit vodilja uzimala činjenica da je bog sve ljude stvorio jednake i po uzoru na samog sebe (Kolednjak i Šantalab, 2013.).

U kontekstu hrvatske povijesti važno je spomenuti Vinodolski zakonik iz 1241. godine čije odredbe ukazuju na to kako i u Hrvatskoj postoji tradicija ideje ljudskih prava unatoč brojnim ratovima, društvenoj podijeljenosti i kršenju tih istih prava. Dokumentom *Petition of Rights* iz 1628. godine zajamčena je nepovredivost građanina, dok je dokument *Habeas Corpus Akte* iz 1679. godine bio odlučujući preokret za utemeljenje ideje o ljudskim pravima u konkretnom državnom pravu (Kolednjak i Šantalab, 2013.).

Navedena prava vrijedila su i u engleskim kolonijama i u Sjedinjenim Američkim državama. U kontekstu borbe za nezavisnost po prvi put se spominje Katalog ljudskih prava koji se pozivao na zamisli engleskog filozofa Johna Lockea. *Virginia Bill of Rights* iz 1776. godine dokument je koji se, uz Deklaraciju o nezavisnosti iz iste godine, ubraja u najvažnije dokumente u povijesti ljudskih prava (Kolednjak i Šantalab, 2013.).

Daljnji razvoj ideje o ljudskim pravima nastavio se širiti iz Francuske u kontinentalnu Europu. Francuska revolucija 1789. godine dala je svoj doprinos s idejom *liberté, égalité, fraternité* te je iste godine prihvaćena Povelja o ljudskim i građanskim pravima. (Kolednjak i Šantalab, 2013.).

Sljedeći važan događaj u kontekstu razvoja ljudskih prava je proglašenje Opće deklaracije o ljudskim pravima. Tu se prvi put u ljudskoj povijesti formuliraju i proklamiraju ljudska prava kao usmjerujuća norma i osnova svoje djelatnosti (Kolednjak i Šantalab, 2013.). Nakon potpisivanja Deklaracije nastavio se trend stvaranja i potpisivanja brojnih ugovora, deklaracija, konvencija i drugih međunarodnopravnih dokumenata kojima je cilj bio reguliranje značajnog dijela problematike ljudskih prava (Jurišić, 1999.).

2.2. *Tri generacije ljudskih prava*

Razvoj subjektivnih prava povezan je s neravnotežom odnosa između pojedinaca (građanina) i društvene skupine (države). U antičko doba ravnoteža između građanina i države jasno je bila u korist države te su individualna prava bila podređena interesu države. Razdoblje srednjeg vijeka bilo je obilježeno postojanjem prava na silu, a ne sile zakona. Pod tim uvjetima, prava pojedinca bila su diskrecijska volja vladajuće klase (Cornescu, 2009.).

Sveobuhvatna i vrlo često korištena klasifikacija ljudskih prava dolazi od Karela Vašáka koji govori o tri generacija prava:

1. Građanska i politička prava,
2. Socijalna, ekonomska i kulturna prava,
3. Prava treće generacije, tzv. prava solidarnosti (Domaradzki i sur., 2019.).

Kolednjak i Šantalab (2013.) objašnjavaju ove tri generacije. Prva generacija ljudskih prava uključuje građanska i politička prava kao što su pravo na slobodu izražavanja, slobodu uživanja, pravo na život, pravo na pošteno suđenje i dr.

Druga generacija ljudskih prava uključuje ekonomska, socijalna i kulturna prava kao što je pravo na adekvatan životni standard, pravo na zdravlje, pravo na obrazovanje i slična prava. Socijalna prava ne smiju se shvatiti isključivo kao klasična prava na slobodu nego kao objektivne pravne norme koje formuliraju obaveze države kao neposredno vrijedeće pravo te obavezuju državu na pozitivno djelovanje. Ona postaju neposredno izvršivim pravom tek s pomoću izvršnih zakona.

Treća generacija ljudskih prava odnosi se na kolektivna prava društva ili naroda kao što je pravo na održivi razvoj, mir ili zdravo okruženje (Kolednjak i Šantalab, 2013.:324). Ova generacija prava zahtijeva aktivno sudjelovanje nositelja dužnosti i to na kolektivnoj i međunarodnoj razini (Domaradzki i sur., 2019.).

2.3. *Najznačajniji dokumenti o ljudskim pravima*

Ljudska prava spominju se u brojnim ugovorima, načelima, međunarodnom običajnom pravu i drugim pravnim izvorima.

Opća deklaracija o ljudskim pravima temeljni je dokument koji čini prekretnicu u povijesti ljudskih prava. Proglašena je od strane Opće skupštine Ujedinjenih naroda i predstavlja zajednički standard svih ljudi i svih nacija. Opća deklaracija o ljudskim pravima utvrđuje ljudska prava i temeljne slobode koje vrijede za sve ljude bez iznimke. Ona priznaje urođeno dostojanstvo svakog čovjeka koje je temelj slobode, pravde i mira u svijetu. Temeljna prava koja se navode u Deklaraciji su pravo na život, slobodu, sigurnost, pravo na odgovarajući životni standard, pravo na traženje i uživanje azila u drugim zemljama, pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, pravo na obrazovanje, slobodu misli i vjerovanja i pravo na slobodu od mučenja i ponižavajućeg postupanja.⁴

Za profesiju socijalnog rada posebno su važna dva članka Deklaracije:

Članak 22.

Svatko kao član društva ima pravo na socijalnu sigurnost i ovlašten je na ostvarenje ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava neophodnih za njegovo dostojanstvo i slobodan razvoj njegove osobnosti putem državnih napora i međunarodne suradnje te u skladu s organizacijom i mogućnostima svake pojedine države.

Članak 25.

1. Svatko ima pravo na životni standard koji odgovara zdravlju i dobrobiti njega samoga i njegove obitelji, uključujući prehranu, odjeću, stanovanje, liječničku njegu i potrebne socijalne usluge, kao i pravo na sigurnost u slučaju nezaposlenosti, bolesti, nesposobnosti, udovištva, starosti ili nekog drugog nedostatka sredstava za život u uvjetima koji su izvan njegove kontrole.

2. Materinstvu i djetinjstvu pripada posebna skrb i pomoć. Sva djeca, bila ona rođena u ili izvan braka trebaju uživati istu socijalnu zaštitu.⁵

Europska socijalna povelja usvojena je 1961. godine od strane Vijeća Europe. Ona jamči temeljna socijalna i ekonomska prava vezana uz zapošljavanje, obrazovanje, stanovanje, zdravstvo, socijalnu zaštitu i skrb.

⁴ Ujedinjeni narodi. *Ljudska prava*. [<https://www.un.org/en/global-issues/human-rights>]

⁵ Opća skupština Ujedinjenih naroda (1948). *Opća deklaracija o ljudskim pravima*.

Za profesiju socijalnog rada važno je spomenuti članak 13. koji jamči pravo na socijalnu i medicinsku pomoć te glasi: radi osiguranja učinkovitog ostvarivanja prava na socijalnu i medicinsku pomoć ugovorne stranke se obvezuju:

1. Osigurati da svatko tko nema dovoljno prihoda i tko ih nije u mogućnosti ostvariti vlastitim naporima ili ih dobiti iz nekog drugog izvora, posebice u obliku davanja temeljem sustava socijalne sigurnosti, može dobiti odgovarajuću pomoć i, u slučaju bolesti, negu koju iziskuje njegovo stanje.
2. Jamčiti da osobama koje se koriste takvom pomoći zbog toga neće biti smanjena politička ili socijalna prava.
3. Osigurati da svatko može od nadležnih javnih ili privatnih službi dobiti svaki savjet i svaku osobnu pomoć nužnu kako bi se spriječila, uklonila ili ublažila osobna ili obiteljska ugroženost.⁶

Opća deklaracija o ljudskim pravima s **Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima** i njegova dva neobavezna protokola (o tužbenom postupku i o smrtnoj kazni) te **Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima** i njegovim neobaveznim protokolom, čine tzv. **Međunarodnu povelju o ljudskim pravima**.⁷

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i njegov Prvi izborni protokol stupili su na snagu 1976. godine. Drugi izborni protokol usvojen je 1989. godine. Pakt se bavi pravima kao što su sloboda kretanja, jednakost pred zakonom, pravo na pošteno suđenje i presumpciju nevinosti, sloboda misli, savjesti i religije, sloboda mišljenja i izražavanja, mirno okupljanje, sloboda udruživanja, sudjelovanje u javnim poslovima i izborima i zaštita prava manjina.⁸

Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima stupio je na snagu 1976. godine. Ljudska prava koja se njime žele promicati i štiti uključuju: pravo na rad u pravednim i povoljnim uvjetima, pravo na socijalnu zaštitu, odgovarajući životni standard i na najviše moguće standarde tjelesne i duševne

⁶ Vijeće Europe (1996). *Europska socijalna povelja (revidirana)*.

⁷ Ujedinjeni narodi. *Ljudska prava*. [<https://www.un.org/en/global-issues/human-rights>]

⁸ Ibid.

dobrobiti, pravo na obrazovanje i uživanje blagodatni kulturne slobode i znanstvenog napretka.⁹

Kroz godine je donesen znatan broj međunarodnih ugovora i drugih instrumenata koji su proširili djelovanje međunarodnih zakona o ljudskim pravima. **Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida** donesena je 1948. godine, **Međunarodna konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije** 1965. godine, **Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena** donesena je 1979. godine, **Konvenciju o pravima djeteta** 1989. godine i **Konvencija o pravima osoba s invaliditetom** koja je donesena 2006. godine.¹⁰

Povelja Europske unije o temeljnim pravima 2009. godine postala je obvezujuća za države članice Europske unije stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora. Objedinjuje temeljna prava svih koji žive u Europskoj uniji, a uvedena je kako bi postojala dosljednost i jasnoća u pravima utvrđenima u različito vrijeme i na različite načine u pojedinim državama članicama Europske unije.¹¹ Polazi od toga da je ljudsko dostojanstvo nepovredivo te se ono mora poštovati i štiti. U čl. 34. navodi se da s ciljem borbe protiv socijalne isključenosti i siromaštva Unija priznaje i poštuje pravo na socijalnu pomoć i pomoć u vezi sa stanovanjem kako bi se osigurao dostojan život svima koji nemaju dovoljno sredstava, u skladu s pravilima utvrđenima pravom Unije te nacionalnim zakonodavstvima i praksom.¹²

Osim spomenutih dokumenata, od važnosti su i različite deklaracije i proglašeni doneseni na brojnim svjetskim konferencijama o ljudskim pravima. Ti dokumenti odražavaju zajednički dogovor unutar međunarodne zajednice i usvajaju se konsenzusom država.¹³

Zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda spominje se i u **Ustavu Republike Hrvatske**. Tako se u čl. 14 navodi kako svatko u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, neovisno o njegovoj rasi, boji kože, spolu, jeziku, vjeri, političkom ili drugom

⁹ Ibid.

¹⁰ Ibid.

¹¹ Equality and Human Rights Commission. *What is the Charter of Fundamental rights of the European Union?* [<https://www.equalityhumanrights.com/en/what-are-human-rights/how-are-your-rights-protected/what-charter-fundamental-rights-european-union>]

¹² EUR-Lex (2016). *Povelja Europske unije o temeljnim pravima*.

¹³ Ured Visokog povjerenika za ljudska prava (2000). *Human rights: A Basic Handbook for UN Staff*.

uvjerenju, nacionalnom ili socijalnom podrijetlu, imovini, rođenju, naobrazbi, društvenom položaju ili drugim osobinama. Svi su ljudi jednaki pred zakonom (NN, 05/14).

3. Siromaštvo

3.1. Siromaštvo kao kršenje ljudskih prava

Kao što je ranije spomenuto, ljudska prava su moralno i zakonsko pravo svih pojedinaca bez diskriminacije na temelju spola, podrijetla, nacionalnosti, vjere, jezika ili bilo kojeg drugog statusa (Ravallion, 1988., prema Arifuzzaman i sur., 2021.). Pojedini autori tvrde da je siromaštvo i uzrok i posljedica kršenja ljudskih prava dok drugi smatraju da je siromaštvo samo po sebi kršenje ljudskih prava (Singh i Singh, 2008., prema Arifuzzaman i sur., 2021.). Odgovor na pitanje predstavlja li siromaštvo samo po sebi kršenje ljudskih prava ili ne ovisi o tome kako se definira pojam ljudskih prava i pojam siromaštva.

Kao ljudska bića svi imamo osnovne potrebe kao što su voda, hrana, odjeća, mjesto za stanovanje, mogućnost zdravstvene skrbi i obrazovanje. Oni koji pate od siromaštva lišeni su tih osnovnih životnih potreba. Iako su temeljna prava univerzalna, problem siromaštva pokazuje nam povredu istih (Van, 2010., prema Arifuzzaman i sur., 2021.).

Danas je općeprihvaćeno da – s jedne strane – siromaštvo ne treba promatrati samo kao nedostatak prihoda, već i kao uskraćivanje ljudskih prava, a – s druge strane – da, ako se problemi siromaštva ne riješe, ne može biti održivog razvoja. Jednako je prihvaćeno da održivi razvoj zahtijeva zaštitu okoliša i da degradacija okoliša dovodi izravno i neizravno do kršenja ljudskih prava (Ured Visokog povjerenika za ljudska prava, 2002.). U posljednjim desetljećima siromaštvo je ozbiljno analizirano iz perspektive ljudskih prava te kapaciteta ljudskih prava da iskorijene siromaštvo (Egan, 2021.).

Ljudska prava, sa svojom temeljnom etičkom predanošću priznavanju ljudskog dostojanstva, nude način razmišljanja o siromaštvu koji nadilazi materijalno. Materijalni nedostaci - neadekvatni prihodi i životni standard koji služe za definiranje i mjerenje siromaštva - su još uvijek ključni. Međutim, iskustvo siromaštva predstavlja više od samo materijalnih nedostataka. To nije samo nepovoljno i nesigurno

ekonomsko stanje, već je to i sramotan društveni odnos koji utječe na ljudsko dostojanstvo, a koji se doživljava u interakcijama sa širim društvom i načinom na koji političari, dužnosnici, profesionalci i mediji govore o ljudima u siromaštvu i kako ih tretiraju (Lister 2004., prema Lister, 2013.).

Siromaštvo je uzrok i posljedica kršenja ljudskih prava i kao takav, vjerojatno je najozbiljniji problem ljudskih prava u Americi. Postojanost i intenziviranje siromaštva ima recipročan uzročno-posljedični odnos s kršenjem ljudskih prava. Siromaštvo je ujedno i izvor nasilja. To je stanje koje proizlazi iz kumulativnog društvenog, političkog i ekonomskog procesa nestašice i nejednakosti koji krajnje siromašnim ljudima onemogućuje stvarno i učinkovito ostvarivanje cjelokupnog skupa ljudskih prava i temeljnih sloboda. Budući da su im slobode djelovanja i izbora ograničene, siromašni ne mogu uživati u višim životnim standardima koje svi cijene i kojima svi teže (Inter-American Institute of Human Rights, 2007.).

Nemogućnost sudjelovanja u donošenju odluka i različitim aspektima života u društvenoj zajednici također predstavlja jedan vid nepoštivanja temeljnih čovjekovih prava (Bejaković, 2005.). Ljudska prava često predstavljaju neispunjena obećanja za veliki broj ljudi diljem svijeta unatoč tome što su priznata u nacionalnim ustavima i brojnim međunarodnim dokumentima. Ljudi koji žive u siromaštvu teško će ostvariti svoja ljudska prava te će ona vrlo vjerojatno biti povrijeđena (Brems i Olufemi Adekoya, 2010.).

Poštivanje ljudskih prava svih ljudi zadaća je cjelokupne društvene zajednice i temeljni je način smanjivanja i iskorjenjivanja siromaštva. To je put prema mirnom suživotu i demokraciji.

3.2. *Određenje pojma siromaštvo*

Siromaštvo se ne može definirati na jedinstven način, ali se najčešće spominje u kontekstu nedovoljnih prihoda i imovine (Bejaković, 2005.). Prema stavu *Scottish Poverty Information Unita* ljudi su siromašni ako nemaju dovoljno sredstava za svoje materijalne potrebe i ako ih uvjeti isključuju iz aktivnog sudjelovanja u djelatnostima koje se smatraju uobičajenima u društvu. Siromaštvo se dakle ogleda u nedostatku dohotka i sredstava za osiguravanje egzistencije, glad i neuhranjenost, slabo zdravlje,

nedostupnost ili ograničena dostupnost obrazovanja i drugih temeljnih usluga, povećana smrtnost, beskućništvo i neodgovarajući stambeni uvjeti, nesigurno okruženje, društvena diskriminacija i izolacija (BBC, 2005., prema Bejaković, 2005.).

Siromaštvo se najčešće dijeli na dohodovno i ne dohodovno siromaštvo. Dohodovno siromaštvo podrazumijeva nemogućnost zadovoljavanja minimalnih životnih potreba dok ne dohodovno obuhvaća i druga životno važna obilježja kao što su zdravlje, obrazovanje i prehrana (Bejaković, 2005.).

Od navedena dva oblika najviše se zapravo govori o **apsolutnom** i **relativnom** siromaštvu kao oblicima dohodovnog siromaštva. Tako je Svjetska banka definirala da je osoba siromašna ako je njezin dohodak nedovoljan za zadovoljavanje razine nužnih potreba s time da je razina potreba promjenjiva u skladu s vremenom te uvjetima i normama društva u kojima osoba živi (Svjetska banka, 2000., prema Bejaković, 2005.).

Kad se govori o apsolutnom siromaštvu ono obuhvaća postotak stanovništva koji živi ispod određenog iznosa raspoloživog dohotka koji se naziva **granica siromaštva**. **Apsolutna granica siromaštva** označava apsolutni minimalni životni standard i obično se temelji na točno utvrđenoj potrošačkoj košarici prehrambenih proizvoda potrebnih za zadovoljavanje minimalnih zdravih prehrambenih potreba i uvećanoj za dodatne troškove kao što su troškovi za odjeću ili stambeni troškovi (Bejaković, 2005.).

Relativna granica siromaštva utvrđuje siromaštvo u odnosu prema nacionalnom životnom standardu jer se, bez obzira na apsolutne potrebe, ljudi mogu smatrati siromašnima ako je njihov standard znatno niži od standarda drugih osoba u promatranoj zemlji. To je najčešće određeni postotak medijalnog ili prosječnog dohotka kućanstva (Bejaković, 2005.:134). Dakle, relativna granica siromaštva uključuje zadovoljavanje ne samo egzistencijalnih potreba nego i sekundarnih potreba kao što su kulturne, obrazovne, zdravstvene, sportske i druge. Stupanj razvoja nekog društva utječe na stupanj zadovoljavanja tih potreba. Preciziranje potreba predstavlja najveći problem kod konkretnog istraživanja relativnog siromaštva, a iz same definicije može se vidjeti da je granica relativnog siromaštva promjenjiva u skladu s vremenom i životnim standardom nekog društva (Malenica, 2011.).

Subjektivno siromaštvo podrazumijeva osobnu procjenu svakog pojedinca ili obitelji o tome kako doživljavaju svoj položaj u društvu. Dakle, radi se o subjektivnoj procjeni vlastitih osjećaja pojedinaca ili obitelji za koje se želi utvrditi društveni status i na temelju koje se utvrđuje postojanje takvog oblika siromaštva. Ovdje se procjena socijalnog statusa ne radi prema objektivnim kriterijima već prema vlastitim subjektivnim mjerilima za koje pojedinac ili obitelj smatraju da ih definiraju kao siromašne. Subjektivna procjena vlastitog statusa može rezultirati time da će neke osobe sebe doživljavati kao siromašne iako objektivni kriteriji to ne pokazuju. Također može doći do toga da je situacija obrnuta odnosno da ljudi sebe ne smatraju siromašnima iako po objektivnim kriterijima to zapravo jesu (Malenica, 2011.).

Često se uz siromaštvo veže i pojam **socijalna isključenost**. Ta dva pojma međusobno su ovisna međutim jedan nije nužno uvjet za postojanje drugog (Eurostat, 2010.). Općenito govoreći, za osobu se kaže da je socijalno isključena ako nije u mogućnosti sudjelovati u gospodarskim i društvenim aktivnostima u zajednici gdje živi (Chakravarty i D'Ambrossio, 2006.). To je složen i višedimenzionalan koncept koji se definira kao proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na marginu društva i tako su zbog siromaštva, diskriminiranosti, manjka kompetencija i nemogućnosti pristupa obrazovanju spriječeni sudjelovati u društvu. Na taj način nemaju ni mogućnosti pristupa moći i tijelima koja su zadužena za donošenje odluka što može rezultirati njihovim osjećajem nemoći i nesposobnosti za preuzimanje kontrole nad odlukama koje definiraju njihov vlastiti život (Eurostat, 2010.). Premda autori različito definiraju koncept siromaštva, većinom se slažu oko njegovog definiranja kao jedne vrste socijalne isključenosti. Siromaštvo se uglavnom svodi na prihode i općenito manjak resursa dok isključenost obuhvaća puno više različitih aspekata. Ljudi mogu biti isključeni iz različitih područja društvenog života jer nisu zaposleni, ne pohađaju školu, nemaju adekvatne stambene uvjete, imaju nedovoljno socijalnih veza, manjak poštovanja i dr. (Šućur, 2004.). Uspoređujući s općom populacijom, određene društvene skupine imaju veći rizik od siromaštva i socijalne isključenosti te se nazivaju ranjivim skupinama. Koncept ranjivosti odnosi se na vjerojatnost da kućanstva ili pojedinci mogu doživjeti epizodu gubitka prihoda ili lošeg zdravlja. Ranjivost također znači da bi mogli biti izloženi nizu drugih rizika poput nasilja, kriminala, prirodnih katastrofa ili izbacivanja iz škole (Inter-American Institute of Human Rights, 2007.).

U te skupine ubrajaju se osobe s invaliditetom, starije osobe, djeca, beskućnici, migranti, etničke manjine, bivši zatvorenici ili osobe s problemom ovisnosti (Eurostat, 2010.:9). U borbi protiv siromaštva najvažnije je napraviti dobru preraspodjelu resursa dok borba protiv socijalne isključenosti zahtjeva više od tog materijalnog dijela i fokusira se na osiguravanje participacije i socijalne integracije (Šućur, 2004.).

3.3. Višedimenzionalnost siromaštva

Siromaštvo je višedimenzionalno: dinamično, složeno, uvjetovano spolom i određeno postojećim institucijama. Siromaštvo se dakle može razlikovati prema spolu osoba, dobi, entitetu, mjestu i izvoru dohotka. Odnosi između politike, različitih institucija u području ekonomije i politike te donesenih mjera snažno utječu na siromaštvo. Važno je sagledati kako promjene nacionalnog dohotka utječu na položaj kućanstava te kako je raspodijeljena potrošnja dohotka (Bejaković, 2004.). Višedimenzionalnost siromaštva objašnjava se kao stanje u kojem dugotrajno ili stalno nedostaje resursa i sposobnosti, mogućnosti izbora, sigurnosti i moći koje su preduvjet za postizanje adekvatnog životnog standarda i ostvarenje svih drugih temeljnih ljudskih prava u građanskom, političkom, ekonomskom, socijalnom i kulturnom smislu (BBC, 2005., prema Bejaković, 2005.).

Dewilde (2008.) konceptualizira siromaštvo na višedimenzionalan način u smislu da različite dimenzije siromaštva kao što su visina, širina, dubina i vrijeme utječu na različite oblike koje siromaštvo može poprimiti. Ona govori kako se siromaštvo može očitovati na nekoliko različitih životnih područja (širina) i u različitim stupnjevima težine (visina). Tada dubina siromaštva predstavlja gomilanje problematičnih situacija u više životnih područja. Kao najvažniju dimenziju spominje vrijeme jer siromaštvo može biti kratkotrajan, a može se pretvoriti i u dugotrajan životni problem. Iz svega navedenog zaključuje kako je siromašno stanovništvo prilično heterogeno jer siromaštvo poprima različite oblike za različite skupine ljudi u različitim životnim fazama, a i situacije koje dovode do tog problema mogu biti vrlo različite.

3.4. Mjerenje siromaštva

Metoda mjerenja siromaštva važna je za utvrđivanje načina raspodjele dohotka te osmišljavanja primjerenih politika za pomoć osobama koje žive u siromaštvu.

Uglavnom se mjerenje siromaštva provodi na razini raspoloživog dohotka ili potrošnje koji se dobivaju na temelju istraživanja reprezentativnog uzorka stanovništva. Najčešće se ispituju temeljne životne potrebe stanovništva i što za ispitanike predstavlja siromaštvo. Za dobivanje pouzdanijih rezultata poželjno je računati siromaštvo i nejednakost korištenjem indikatora u dužem vremenskom razdoblju (Bejaković, 2004.).

Neki se autori zalažu za izravno mjerenje dok drugi zagovaraju neizravni pristup mjerenja siromaštva (Ringel, 1988., prema Dewilde, 2008.). U slučaju izravnog mjerenja siromaštvo se mjeri koristeći podatke o potrošnji ili životnom standardu. Neizravno mjerenje siromaštva podrazumijeva mjerenje na temelju resursa kojima ljudi raspolažu uzimajući prihod kao jedini i glavni pokazatelj siromaštva. Uz ove dvije metode mjerenja javlja se problem gdje različite metode klasificiraju različite skupine ljudi kao siromašne. Iako postoji neusklađenost između ova dva pristupa, oni su u skladu s konceptualizacijom siromaštva kao fenomena koji može imati različite oblike (Dewilde, 2008.).

3.5. Percepcija siromaštva

Različite percepcije siromaštva govore nam o tome tko ili što je mogući uzrok siromaštva. Te percepcije su važne kada se govori o teorijskoj i praktičnoj razini siromaštva (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). U svom radu spomenute autorice navode kako su postojala dva različita stajališta o uzrocima siromaštva. S jedne strane postojalo je stajalište da su uzroci siromaštva u individualnim razlikama, a s druge strane da je siromaštvo rezultat ekonomskih, političkih i kulturnih čimbenika na društvenoj razini.

Sustavno proučavanje višeznačnosti pojma siromaštvo prvi je započeo Feagin grupirajući ih u tri kategorije:

1. Individualni ili internalni uzroci – objašnjavaju siromaštvo kao životni stil u kojem žive siromašni.
2. Socijalni ili eksternalni uzroci, tzv. strukturalni uzroci – objašnjavaju siromaštvo kao rezultat nepovoljnih ekonomskih, socijalnih, političkih i kulturnih činitelja.

3. Fatalizam – objašnjava siromaštvo kao nedostatak sreće, božju volju ili sudbinu.

Percepcija individualnih uzroka pretpostavlja da ljudi koji žive u siromaštvu su sami za to odgovorni dok druga dva tipa percepcije pretpostavljaju da je siromaštvo uzrokovano vanjskim faktorima.

4. Siromaštvo na globalnoj razini

Posljednjih dvadesetak godina broj ljudi koji žive u ekstremnom siromaštvu (s manje od 1,90 \$ dnevno) stalno je opadao. Međutim, taj dobar niz prekinut je 2020. godine kada je siromaštvo poraslo zbog poremećaja uzrokovanih krizom Covid-19¹⁴ u kombinaciji s učincima sukoba i klimatskih promjena. Pandemija je dovela do smanjenih prihoda, gubitka posla ili obustave rada što je dodatno naštetilo ljudima koji žive u siromaštvu. Porasla je i nejednakost na svim razinama s posljedicama na pristup mogućnostima i društvenoj mobilnosti. Osim pandemije problemi nastaju i produbljuju se i zbog stalnih ratova i trenutno rastuće inflacije. Svjetska banka navodi kako inflacija hrane može imati posebno razoran učinak na siromašne obitelji.¹⁵

Prema podacima Svjetske banke iz 2018. godine, 659 milijuna ljudi živjelo je ispod granice siromaštva koja iznosi 1,90 \$ dnevno. Globalna stopa siromaštva tada je iznosila 8,6% i u odnosu na 9,1% u 2017. godini to je 28 milijuna siromašnih ljudi manje u razdoblju od dvije godine. Ti podaci ukazuju na kontinuirano smanjenje broja siromašnih na globalnoj razini. Međutim, kako sam i ranije spomenula, broj ljudi koji žive u siromaštvu sada se opet povećava.¹⁶

Kako se mijenjaju razlike u cijenama diljem svijeta, globalna granica siromaštva mora se povremeno ažurirati kako bi odražavala te promjene. Od posljednjeg ažuriranja 2015. godine, Svjetska banka koristi 1,90 \$ dnevno kao globalnu granicu siromaštva, ali od jeseni 2022. godine nova globalna granica bit će ažurirana na **2,15 \$ dnevno**.¹⁷

¹⁴ Više o pandemiji Covid-19 u poglavlju br. 7

¹⁵ Svjetska banka (2022). *Poverty. Overview* [<https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>]

¹⁶ Svjetska banka (2022). *April 2022 global poverty update from the World Bank* [<https://blogs.worldbank.org/opendata/april-2022-global-poverty-update-world-bank>]

¹⁷ Svjetska banka (2022). *Fact Sheet: An Adjustment to Global Poverty Lines* [<https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines#1%>]

Istraživanja sugeriraju da će se učinci trenutne krize gotovo sigurno osjetiti u većini zemalja do 2030. godine i time će smanjenje globalne apsolutne stope siromaštva biti gotovo nedostižno ako države ne poduzmu brze političke akcije.¹⁸

5. Siromaštvo u Europskoj uniji

Europska mreža za borbu protiv siromaštva navodi kako je siromaštvo u Europskoj uniji vrlo stvaran problem koji donosi bijedu u živote mnogih ljudi, ograničava njihova temeljna prava i mogućnosti koje imaju da ostvare svoj puni potencijal, donosi društvu visoke troškove i koči ekonomski rast.¹⁹

Prema podacima Eurostata u 2020. godini u Europi je došlo do povećanja broja ljudi u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti na ukupno 96,5 milijuna ljudi odnosno 21,9% stanovništva Europske unije. U usporedbi s 2019. godinom broj se povećao za oko milijun ljudi. Dalje se navodi da je bilo 75,3 milijuna pojedinaca pogođeno monetarnim siromaštvom. Od teške materijalne i socijalne uskraćenosti patilo je 27,6 milijuna ljudi u Europskoj uniji. Oko 27,1 milijun stanovnika Europske unije živjelo je u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada. Radni status jedna je od glavnih socioekonomskih karakteristika koja utječe na rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti. U 2020. godini rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti u Europskoj uniji za nezaposlene osobe iznosio je 66,2 %, a za ostale neaktivne osobe 42,9 % .²⁰ Troškovi stanovanja predstavljaju glavni čimbenik koji pogoršava život u siromaštvu za osobe s niskim primanjima kućanstava i rastućim troškovima režija. U 2019. godini gotovo 9,4% kućanstava suočilo se s previsokim stambenim troškovima dok je 2020. godine stopa preopterećenosti troškovima stanovanja bila znatno viša i iznosila 37,8% te se razlikovala među državama članicama (Joint Employment Report, 2021., prema Europska mreža za borbu protiv siromaštva, 2021.).

Rizik od siromaštva i socijalne isključenosti ovisi o razini dohotka kućanstva, ali može odražavati i nezaposlenost, nizak intenzitet rada, radni status i druge socioekonomske karakteristike. Kako bi se napravio izračun broja ili udjela ljudi u riziku od siromaštva

¹⁸ Svjetska banka (2022). *Poverty. Overview* [<https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>]

¹⁹ Europska mreža za borbu protiv siromaštva. *Introduction*. [<https://www.eapn.eu/what-is-poverty/poverty-in-the-eu-a-very-real-problem/>]

²⁰ EUROSTAT (2020). *Living conditions in Europe – poverty and social exclusion*.

ili socijalne isključenosti, u obzir se uzimaju tri mjere koje obuhvaćaju osobe koje se nalaze u barem jednoj od tri situacija:

- Osobe koje su u riziku od siromaštva odnosno osobe s ekvivalentnim raspoloživim dohotkom koji je ispod praga rizika od siromaštva,
- Osobe koje pate od ozbiljne materijalne i socijalne deprivacije odnosno one koje si ne mogu priuštiti najmanje sedam od trinaest stavki deprivacije koje većina ljudi smatra poželjnima ili nužnima,
- Osobe mlađe od 65 godina koje žive u kućanstvu s vrlo niskim intenzitetom rada odnosno one osobe koje žive u kućanstvu u kojima su odrasli radili manje od 20% svog ukupnog kombiniranog radnog vremena tijekom prethodnih dvanaest mjeseci.

Rezultati istog istraživanja pokazuju da je rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti bio veći diljem Europske unije među ženama, mladima, osobama s niskom razinom obrazovanja te među nezaposlenima. Rizik od siromaštva ili socijalne isključenosti znatno se razlikuje među državama članicama Europske unije, ali i unutar pojedinih država članica.²¹

²¹ Ibid.

6. Siromaštvo na prostoru Republike Hrvatske

Prvo istraživanje o proširenosti apsolutnog i relativnog siromaštva u Republici Hrvatskoj obavili su 1998. godine stručnjaci Svjetske banke u suradnji s Državnim zavodom za statistiku (Malenica, 2011.). Stanje u području siromaštva gotovo se nije pratilo od drugih strana osim od Državnog zavoda za statistiku (Šućur, 2005., prema Barbarić, 2021.). Prema njihovim nalazima za razdoblje od 2001. do 2005. godine stope siromaštva nisu se značajno mijenjale te su bile u rasponu između 17% i 18% (novčani i prirodni dohodak), odnosno između 19% i 22% ako se uzima u obzir samo novčani dohodak (Državni zavod za statistiku, 2004., 2005., prema Barbarić, 2021.). Hrvatska je u usporedbi s Europskom unijom u kategoriji zemalja s nešto višim stopama siromaštva. Najveći rizik od siromaštva imaju starije osobe i umirovljenici, nezaposleni, osobe s nižim stupnjem obrazovanja, jednoroditeljske obitelji i obitelji s većim brojem djece te jednočlana kućanstva (Šućur, 2005., prema Barbarić, 2021.).

Državni zavod za statistiku objavio je podatke provedene Ankete o dohotku stanovništva za 2021. godinu na temelju kojih se izračunavaju pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti. Pokazatelji se temelje na konceptu relativnog siromaštva koji uzima u obzir raspoloživi dohodak kućanstva, broj članova u kućanstvu i distribuciju dohotka unutar populacije. Osnovni pokazatelj je stopa rizika od siromaštva - postotak osoba koje imaju raspoloživi ekvivalentni dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Stopa rizika od siromaštva ne pokazuje koliko je osoba stvarno siromašno nego koliko njih ima dohodak ispod praga rizika od siromaštva. Prag rizika od siromaštva postavljen je na 60% od srednje (medijalne) vrijednosti ekvivalentnoga raspoloživog dohotka svih osoba.²²

Ključni pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2021. godini:

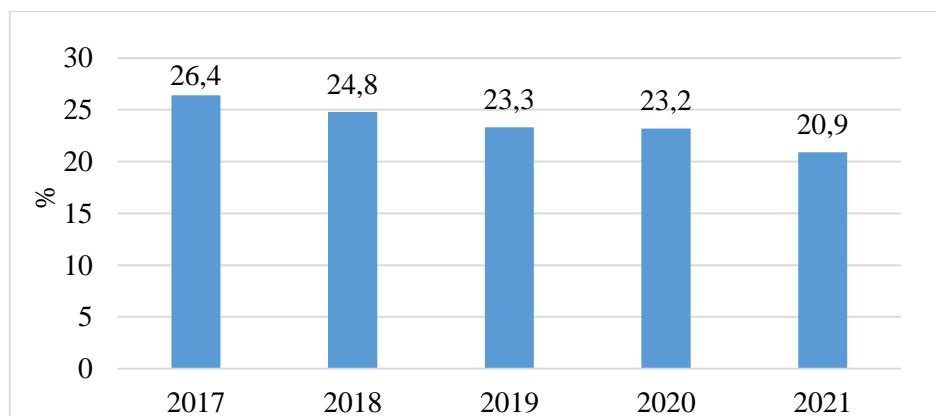
Pokazatelj Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti odnosi se na one osobe koje su u riziku od siromaštva ili su u teškoj deprivaciji ili žive u kućanstvima s niskim intenzitetom rada. Prema tom pokazatelju za 2021. godinu, u Republici

²² Državni zavod za statistiku (2022). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2021.* [<https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29178>]

Hrvatskoj u takvom je položaju bilo 20,9% osoba što predstavlja blagi pad u odnosu na prethodne dvije godine (Slika 6.1.).

Slika 6.1.

Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u RH 2017.-2021.

Izvor: Anketa o dohotku stanovništva 2017. - 2021.

Stopa teške materijalne i socijalne deprivacije prikazuje postotak osoba koje žive u kućanstvima koja si ne mogu priuštiti najmanje sedam od trinaest stavki materijalne i socijalne deprivacije i u 2021. godini iznosila je 3,5%.

Pokazatelj Osobe koje žive u kućanstvima s vrlo niskim intenzitetom rada odnosi se na one osobe (u dobi od 0 do 64 godine) koje žive u kućanstvima čiji je intenzitet rada manji od 0,2 i u 2021. godini iznosio je 7,5%.

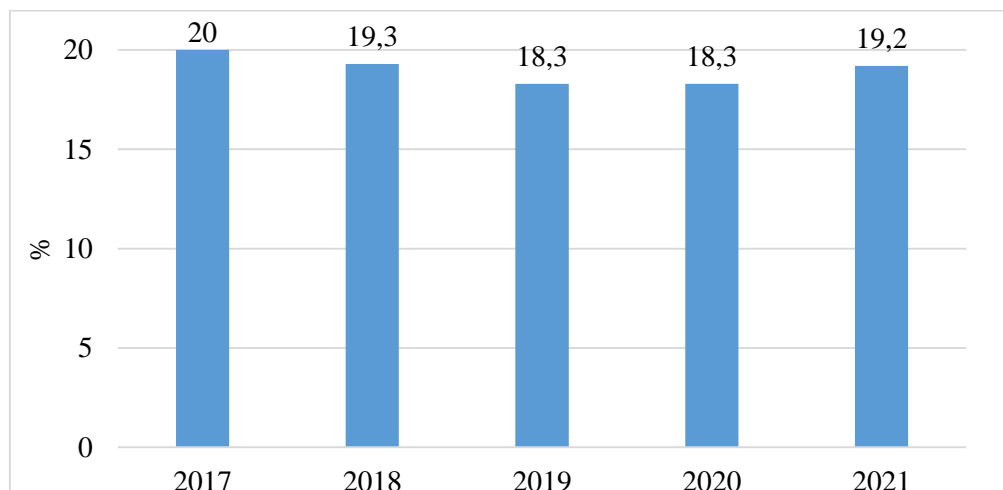
Usporedba osnovne stope rizika od siromaštva i stope rizika od siromaštva prije socijalnih transfera pokazuje da izuzimanje socijalnih transfera iz dohotka utječe na povećanje postotka osoba koje su u riziku od siromaštva s osnovnih 19,2% na stopu od 24,2%. Ako se iz dohotka izuzmu i socijalni transferi i mirovine, tada stopa rizika od siromaštva iznosi 40,3%.

Stopa rizika od siromaštva određena prema pragu rizika od siromaštva iz 2012. je pokazatelj koji uzima u obzir promjene u troškovima života i izračunana je na temelju deflacioniranog praga rizika od siromaštva iz 2012. godine. Ta je stopa u 2021. godini iznosila 8,2% i upućuje na manji broj osoba u riziku od siromaštva u odnosu na 2012. godinu, kada je stopa rizika od siromaštva iznosila 20,4%.

Prosjeak raspoloživog dohotka po kućanstvu u 2021. godini iznosio je 117 340 kuna dok je prosjeak ekvivalentnoga raspoloživog dohotka iznosio 66 793 kune.

Stopa rizika od siromaštva iznosila je 19,2% što je porast u odnosu na prethodne dvije godine (Slika 6.2.).

Slika 6.2.
Stopa rizika od siromaštva u RH 2017.-2021.

Izvor: Anketa o dohotku stanovništva 2017. - 2021.

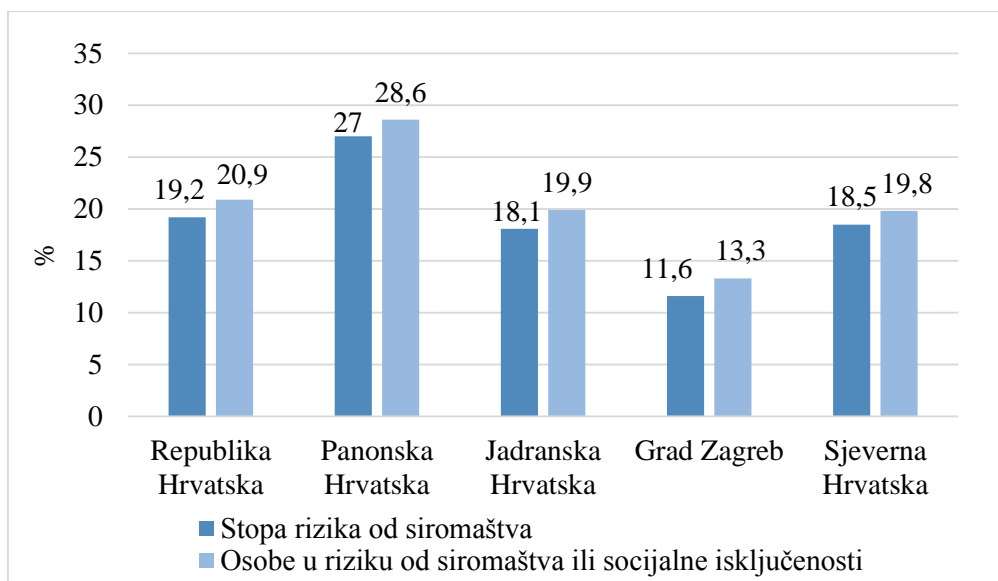
Veličina uzorka na kojem je provedena Anketa u 2021. pribavlja podatke za izračun statistički pouzdanih pokazatelja na razini Republike Hrvatske te na nižim prostornim razinama: četiri prostorne jedinice za statistiku 2. razine – Panonsku Hrvatsku, Jadransku Hrvatsku, Grad Zagreb i Sjevernu Hrvatsku.

Stopa rizika od siromaštva za Panonsku Hrvatsku iznosila je 27,0%, za Jadransku Hrvatsku 18,1%, za Grad Zagreb 11,6% i za Sjevernu Hrvatsku 18,5%.

Pokazatelj Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti za Panonsku Hrvatsku u 2021. godini iznosio je 28,6%, za Jadransku Hrvatsku 19,9%, za Grad Zagreb 13,3%, a za Sjevernu Hrvatsku 19,8% (Slika 6.3.).

Slika 6.3.

Stopa rizika od siromaštva i osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti prema Nacionalnoj klasifikaciji statističkih regija 2021.

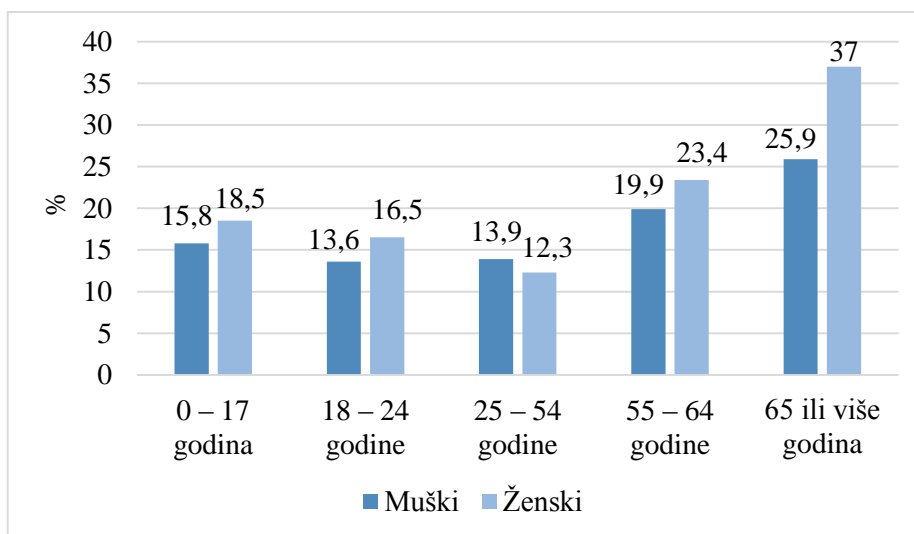

Izvor: Anketa o dohotku stanovništva 2021.

Stopa rizika od siromaštva prema dobi i spolu u 2021. najviša je bila kod osoba u dobi od 65 ili više godina te je iznosila 32,4%. U toj je dobnoj skupini razlika prema spolu najveća te je stopa rizika od siromaštva u žena iznosila 37,0%, a u muškaraca 25,9%. Najniža je stopa rizika od siromaštva bila kod osoba u dobi od 25 do 54 godine i iznosila je 13,1%. U muškaraca te dobi iznosila je 13,9%, a u žena 12,3% (Slika 6.4.).

Slika 6.4.

Stopa rizika od siromaštva prema dobi i spolu

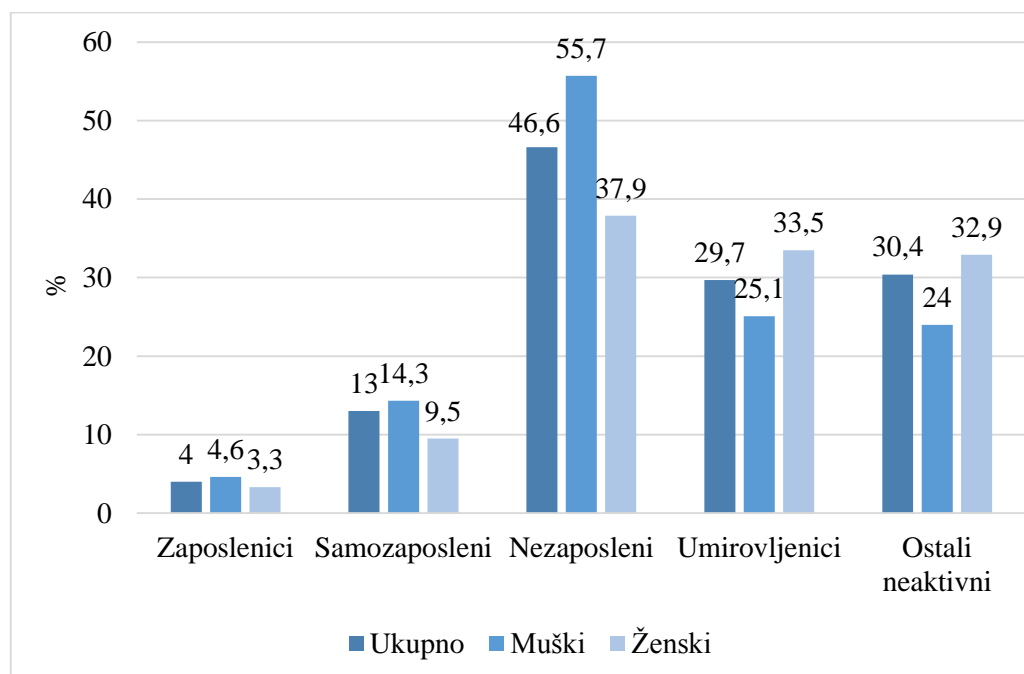

Izvor: Anketa o dohotku stanovništva 2021.

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti izračunana je za osobe u dobi od 18 ili više godina. Najčešći status aktivnosti osobe jest onaj u kojem je osoba provela najmanje sedam mjeseci u referentnom razdoblju. U 2021. godini stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti bila je najviša za nezaposlene osobe i iznosila je 46,6%. Za nezaposlene muškarce iznosila je 55,7%, a za nezaposlene žene 37,9%. Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu u aktivnosti bila je najmanja za zaposlenike i iznosila je 4,0%. Za žene je iznosila 3,3%, a za muškarce 4,6% (Slika 6.5.).

Slika 6.5.

Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti i spolu u 2021.

Izvor: Anketa o dohotku stanovništva 2021.

Ako stopu rizika od siromaštva u Hrvatskoj usporedimo sa zemljama Europske unije, u 2019. godini Hrvatska je s 18,3% bila osma zemlja s najvećom stopom rizika od siromaštva u Europskoj uniji, što je lošije od prosjeka Europske unije koji je iznosio 16,5% (Eurostat, 2020., prema Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine, 2021.).

7. Utjecaj pandemije Covid-19 na ljudska prava i siromaštvo

Ono što pandemiju Covid-19 čini vrlo jedinstvenom jest činjenica da je to prvi put u modernom dobu da je svijet kolektivno iskusio takav masovni prijenos bolesti. Kako se bolest vrlo brzo širila, a domet cijepljenja bio je spor, inflacija hrane i pogoršanje drugih povezanih životnih uvjeta mnoge ljude gurnuli su u glad i izgladnjivanje (Ahmed i Buheji, 2018., prema Buheji i sur., 2020.).

Pandemija i odgovor na nju stavljaju na kušnju pitanje ljudskih prava u svim zemljama. Kako je ona donijela neviđene izazove čovječanstvu te predstavlja veliku prijetnju životu, zdravlju, pravima i dobrobiti ljudi, ključno je u borbi s virusom minimizirati rizike zadovoljavanjem potreba i poštovanjem ljudskih prava (Ujedinjeni narodi, 2020., prema Williams, 2021.). Mnoge siromašne zajednice na cijelom svijetu suočavaju s velikim izazovima i socioekonomskim posljedicama za život (Buheji i sur., 2020.). Sumner i sur. (2020.) potvrdili su u studiji Ujedinjenih naroda da bi se globalno siromaštvo moglo povećati prvi put od 1990. godine. To znači da Covid-19 predstavlja stvarnu prijetnju ciljevima Ujedinjenih naroda prema održivom razvoju i iskorjenjivanju siromaštva do 2030. godine (Buheji i sur., 2020.), a utječe i na daljnje napore smanjivanja stopa nisko obrazovanih i nepismenih osoba (Ahmed i Buheji, 2018., prema Buheji i sur., 2020.). Kriza uzrokovana pandemijom Covid-19 dovela je do kumulativnog jačanja različitih dimenzija koje karakteriziraju siromaštvo te do pogoršanja ionako lošeg stanja kao i izloženosti novih skupina siromaštvu.²³ U bilo kojoj vrsti nacionalne ili međunarodne krize, uvijek najviše pate siromašni i obespravljeni. Ostatak ljudi ili vlasti često zanemaruju njihove probleme što rezultira gladovanjem, pogoršanjem zdravlja i egzistencije pa čak i smrću (Buheji i sur., 2020.).

Poremećaj gospodarskih aktivnosti nacije doveo je do nedostatka posla, gubitka prihoda i financijske neizvjesnosti i to osobito za niskokvalificirane radnike (Tran i sur., 2020.). Covid-19 snažno je utjecao i na razvijena i na krhka gospodarstva, ostavljajući najveće negativne učinke na proizvodne mreže, trgovine, industrije, značajno smanjenje poljoprivrednih aktivnosti i turizma. U bogatim razvijenim

²³ Europska mreža za borbu protiv siromaštva (2021). *Poverty watch report. Poverty and social exclusion in Europe 2021*. [<https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2022/06/eapn-POVERTY-WATCH-REPORT-FINAL-6-5423.pdf>]

zemljama prisutan je strah od dugoročnih ekonomskih posljedica koje milijune ljudi ostavljaju bez posla (Buheji i sur., 2020.).

7.1. Ograničavanje prava i posljedice uvođenja preventivnih mjera

U Ustavu Republike Hrvatske navodi se kako se slobode i prava mogu ograničiti samo zakonom da bi se zaštitila sloboda i prava drugih ljudi te pravni poredak, javni moral i zdravlje. Svako ograničenje slobode ili prava mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju (Ustav Republike Hrvatske, NN 05/14, čl.16).

Do privremenog opoziva, odnosno odstupanja od proglašanih ljudskih prava, često može doći u izuzetnim okolnostima u kojima se država nađe. Odstupanja od ljudskih prava osobito su problematična jer iskustvo pokazuje da se najozbiljnija kršenja ljudskih prava najčešće događaju u izvanrednim stanjima. Stoga je važno da režim važenja ljudskih prava u stanjima nužde bude pravno reguliran kako bi se suzio prostor za diskrecijske ovlasti državnih tijela (Nastić, 2020.). Potrebno je poduzeti radnje za borbu protiv izvanrednog stanja, ali ljudska prava se moraju poštivati i tijekom pandemije. Mogu se ograničiti samo prava radi rješavanja hitnog slučaja i ta ograničenja moraju biti privremena, nužna, zakonita i proporcionalna (Jubilut i Cerna, 2020.). Kao ključno pitanje postavlja se odlučivanje o važnosti pojedinih prava i stavljanju jednog temeljnog ljudskog prava ispred drugih. To temeljno ljudsko pravo koje se u vrijeme pandemije od presudne važnosti mora zaštititi je ljudsko zdravlje, u ovom slučaju javno zdravlje (Guštin i Sudar, 2021.). Uspostavljanje osnovnog univerzalnog praga socijalne zaštite u svakom trenutku, a ne samo tijekom kriza, je ideal kojem bismo svi trebali težiti (Lönnroth i sur., 2020., prema Tran i sur., 2020.).

Kako bi se ublažio utjecaj pandemije na zdravlje ljudi, zdravstvena tijela i sustave, gospodarstva i druge aspekte života, mnoge su zemlje počele provoditi preventivne mjere kao što su socijalno ili prostorno distanciranje, korištenje zaštitnih maski i rukavica, često pranje ruku, dezinfekcija. Virus je pogodio sve društvene skupine, a određene ranjive skupine ljudi postale su još ranjivije i ugroženije. Oni koji se bave pitanjem zaštite ljudskih prava upozoravaju na probleme koji se javljaju: „*Siromašni su postali još siromašniji, a oni koji su u društvu bili marginalizirani, sada su još i više marginalizirani*“, na što je upozorila Dunja Mijatović, povjerenica za ljudska prava

Vijeća Europe. „*Pandemija je dovela i do porasta obiteljskog nasilja, dodatnog ugrožavanja prava starijih, osoba s invaliditetom, žena, djece, pripadnika nacionalnih manjina. Razotkrila je i sve slabosti sustava za zaštitu ljudskih prava, no s druge strane, upravo je snažan utjecaj na cjelokupno stanovništvo, a ne samo one najranjivije, kod velikog broja građana u mnogim zemljama ojačao svijest o univerzalnoj vrijednosti ljudskih prava.*“²⁴

Mjere zaštite poduzete za spašavanje života ozbiljno su utjecale na gospodarstva diljem svijeta. Ključna zaštitna mjera koja je bila univerzalno provedena bio je *lockdown* koji je prisilio ljude da rade od kuće gdje god je to moguće. Zatvaranje radnih mjesta poremetilo je rad opskrbnih lanaca i smanjilo je produktivnost. U mnogim slučajevima vlade su zatvorile granice kako bi obuzdale širenje virusa među populacijom. Osim toga, zabranjena su putovanja, masovna okupljanja kao i sportski događaji. Osim toga, diljem svijeta preporučalo se izbjegavanje korištenja javnog prijevoza i javnih prostora kao što su trgovački centri, restorani i javne atrakcije. Situacija je posebno teška u sektorima povezanim s ugostiteljstvom i globalnom turističkom industrijom, uključujući zračne prijevoznike, tvrtke za krstarenja, kockarnice i hotele koji se suočavaju sa smanjenjem poslovnih aktivnosti za više od 90% (Fernandes, 2020., prema Mofijur i sur., 2021.).

Karin Lukas, predsjednica Europskog odbora za socijalna prava, u svom izvješću navodi:

„Pandemija Covid-19 i povezane mjere i ograničenja dovele su do golemog pritiska na socijalna prava u cijeloj Europi. Iznad svega, pandemija je jasno razotkrila slabosti javnih zdravstvenih usluga i hitnu potrebu da budu učinkovite i dostupne svima. Pandemija predstavlja izazov za naše društvo u cjelini, a najviše stradaju najranjiviji među nama. Posljedice pandemije bit će dugotrajne, a socijalna prava mogu pretrpjeti naknadne „potrese“. Europska socijalna povelja, najvažniji ugovor o ljudskim pravima u području socijalnih prava, koji uključuje jedinstveni alat za praćenje –

²⁴ Pučka pravobraniteljica (2020). *Pandemija ojačala svijest o univerzalnoj vrijednosti ljudskih prava.* [<https://www.ombudsman.hr/hr/pandemija-ojacala-svijest-o-univerzalnoj-vrijednosti-ljudskih-prava/>]

postupak kolektivnih pritužbi –neizostavan je element koji prati gospodarski oporavak, a istovremeno osigurava usklađenost sa sveobuhvatnim nizom socijalnih prava. “²⁵

Što se tiče stanja u Hrvatskoj, izvještaj Kuće ljudskih prava pokazuje kako je zbog izvanrednih okolnosti došlo do stagnacije u većini područja ljudskih prava gdje je prijašnjih godina zabilježen pomak, ali i do nazadovanja u ostvarivanju ljudskih prava u mnogim područjima zaštite najranjivijih društvenih skupina i pojedinaca. Višegodišnji negativni trendovi u pojedinim područjima pod utjecajem epidemije i posljedica potresa postali su još naglašeniji i izraženiji, kao npr. zaštita od nasilja u obitelji, ostvarivanje prava na zdravlje, prava na rad, prava na dom i adekvatne uvjete života.²⁶

²⁵ Predsjednica Europskog odbora za socijalna prava (2020). *Social Rights in times of pandemic*. [https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/social-rights-in-times-of-pandemic]

²⁶ Kuća ljudskih prava (2021). *Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2020. godinu*. [https://www.kucaljudskihprava.hr/wp-content/uploads/2021/04/KLJP_GI2020_FIN_1904.pdf]

8. Siromaštvo i profesija socijalnog rada

„Socijalni rad je profesija utemeljena na praksi i akademska disciplina koja promiče društvenu promjenu i razvoj, društvenu koheziju te osnaživanje i oslobađanje ljudi. Načela socijalne pravde, ljudskih prava, kolektivne odgovornosti i poštivanja različitosti ključna su za socijalni rad. Potkrijepljen teorijama socijalnog rada, društvenim znanostima, humanističkim znanostima i domaćim znanjima, socijalni rad uključuje ljude i strukture u rješavanje životnih izazova i poboljšanje blagostanja.“²⁷

Zadaća profesije je ublažiti siromaštvo, osloboditi ranjive i potlačene te promicati društvenu uključenost i društvenu koheziju, a sve to u znak solidarnosti s onima koji su u nepovoljnom položaju. Nadalje, spominje se važnost zagovaranja i poštivanja ljudskih prava i socijalne pravde. Glavni fokus socijalnog rada je zagovaranje prava ljudi na svim razinama.²⁸

Siromaštvo, niska razina obrazovanja, invaliditet, dugotrajna nezaposlenost ili etnicitet okolnosti su koje utječu na pojavu socijalne isključenosti ili rizika od iste. Zbog toga je odnos između korisnika i pomagača vrlo specifičan i nužno je da se neprestano vodi računa o korisničkoj perspektivi:

„Ljudi koji žive u situaciji socijalne isključenosti i ekstremnog siromaštva osjećaju da njihov dignitet nije prepoznat i poštovan. Zbog toga osjećaju da ih se neće čuti ili slušati. Štoviše, mogu se osjećati beskorisnima i kao da nemaju mjesto u društvu. Prva bitka koju moraju dobiti isključeni je da budu poštovani i da mogu ostvarivati svoja prava kao i drugi građani“ (Vijeće Europe, 1998.:20, prema Ajduković, 2008.).

Siromaštvo i socijalni rad neraskidivo su povezani. Od samog osnutka struke, socijalni radnici su radili izravno s pojedincima, obiteljima i zajednicama u siromaštvu (Cummins, 2018., prema Feldman, 2019.). Kako u svom radu pišu Družić Ljubotina i Kletečki Radović (2011.) problemom siromaštva bave se različiti stručnjaci i znanstvenici, ali se isto tako pitaju koliko je profesija socijalnog rada zapravo osviještena o samom problemu siromaštva. Socijalni rad pomaže i osnažuje ljude koji žive u siromaštvu (International Federation of Social Workers, 2000., prema Družić

²⁷ International Federation of Social Workers (2014). *Global definition of social work*. [<https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>]

²⁸ Ibid.

Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.) međutim, kako navode autorice, problemu siromaštva posvećeno je premalo pozornosti kako na globalnoj tako i na nacionalnoj razini.

Socijalni rad kao profesija ima značajnu ulogu u borbi protiv siromaštva. Ključni suvremeni koncept na kojem se temelji teorijski i praktični dio socijalnog rada jest koncept osnaživanja. U općenitom smislu osnaživanje predstavlja višedimenzionalni koncept koji ima dva temeljna pristupa. Jedan pristup u fokus stavlja individualno osnaživanje koje se odnosi na osobnu razinu života pojedinca i oslanja se na njegove osobne snage i resurse za suočavanje sa životnim problemima, poteškoćama ili izazovima, na promociji pozitivnih snaga, kapaciteta, mogućnosti, kompetencija, vrednota, nada, otpornosti. Ovim pristupom djeluje se na osnaživanje, osobne slobode, samopoštovanje, samoodređenje, samoučinkovitost i osobnu odgovornost pojedinca. Drugi pristup fokusira se na kolektivno ili društveno osnaživanje. To znači osnaživanje organizacija, zajednica ili društva u cjelini te naglašava važnost kolektivnih procesa i društvene promjene. Također, u kolektivno osnaživanje ubraja se i aktivno sudjelovanje svih dionika kod donošenja odluka, pružanje podrške među korisnicima te jačanje kapaciteta i resursa grupa (Barbarić, 2021.). Unatoč jasnim određenjima čime se bavi profesija socijalnog rada, u kontekstu Hrvatske socijalni rad s osobama koje žive u siromaštvu uglavnom se svodi na ostvarivanje novčanih prava korisnika dok zagovaranje prava i osnaživanje korisnika koji žive u siromaštvu izostaje (Družić Ljubotina, 2013.).

Osobe koje žive u siromaštvu najzastupljenija su skupina korisnika u socijalnom radu (Healy, 2001., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Socijalni radnici su od svih profesija najviše upoznati s posljedicama siromaštva i nejednakosti što im stvara potencijalnu bazu za zagovaranje i edukaciju društva kako bi za sve korisnike osigurali socijalnu pravdu (Walker i Walker, 2009., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). No, unatoč tome što postoji tradicionalna veza između siromaštva i socijalnog rada, u praksi se pokazuje da manji broj socijalnih radnika zapravo želi raditi s korisnicima koji žive u siromaštvu u odnosu na rad s korisnicima koji imaju drugačije probleme (Perry, 2003., Weiss i sur., 2004., Krumer-Nevo i Lev-Wiesel, 2005., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Krumer-Nevo i sur. (2009., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.) pokušali su doznati zašto je to tako

pa sumirajući radove i drugih autora spominju da siromaštvo postaje „normalna“ i svakodnevna situacija te da socijalni radnici dodjeljivanje materijalne pomoći ne smatraju „pravim“ ili „profesionalnim“ socijalnim radom. Mali je broj istraživanja o toj temi, ali rezultati koji postoje ukazuju na to da većina socijalnih radnika prepoznaje siromaštvo kao strukturalni problem, ali ujedno ne vide svoju ulogu u toj borbi (Davis i Wainwright, 2005., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Važno je naglasiti sagledavanje siromaštva iz strukturalne perspektive (Royce, 2009., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.) kao i važnost uključivanja svih značajnih dionika sa svim svojim specifičnim znanjima, kompetencijama i odgovornostima u borbu protiv siromaštva, promicanja prava ljudi koji žive u siromaštvu i zagovaranja dostojanstvenijeg pristupa u radu s njima (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Solidarnost i dobra suradnja temelj su borbe protiv siromaštva koja bi trebala biti imperativ današnjice.

Istraživanje Monnickendam i sur. (2010.) provedeno je na području Izraela s ravnateljima centara za socijalnu skrb te rezultati pokazuju kako ravnatelji ne prepoznaju važnost rada s korisnicima koji žive u siromaštvu i ne vide ih kao ciljanu populaciju za rad. Također zaključuju kako si korisnici koji žive u siromaštvu mogu sami pomoći te ne vide način kako bi pomogli obiteljima koje žive u uvjetima kroničnog siromaštva. Sve to ukazuje na način kako njihovo mišljenje može utjecati na konkretan pristup osobama koje žive u siromaštvu (Družić Ljubotina, 2013.).

Prema mišljenju Družić Ljubotina i Kletečki Radović (2011.) važno je obratiti pažnju na tri perspektive percepcije siromaštva:

1. Percepcija ljudi koji žive u siromaštvu - korisnička perspektiva,
2. Percepcija socijalnih radnika i drugih stručnjaka koji su u kontaktu s ljudima koji žive u siromaštvu,
3. Percepcija vladajuće strukture.

Korisnička perspektiva može socijalnim radnicima pokazati koje su to poteškoće koje proizlaze iz osobne odgovornosti u socioekonomskoj situaciji koja u vrlo velikoj mjeri ograničava njihove izbore i mogućnosti (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Korisnička perspektiva koja se temelji samo na vlastitim naporima ima ograničenja pa

je važna integracija socijalnog rada i socijalne politike (Ajduković, 2008., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.).

Percepcija čemu socijalni radnici pripisuju uzroke siromaštva može se odraziti na suradni odnos i osobni kontakt koji čine bazu za kvalitetan rad između socijalnih radnika i korisnika (Čačinović Vogrinčić i sur., 2007., prema Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.). Percepcija stručnjaka konkretno utječe na akcijsku komponentu pristupanja korisnicima koji žive u siromaštvu (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.).

Percepcija uzroka siromaštva vladajuće političke strukture može dovesti do poduzimanja konkretnih poteza od strane vlade i tako direktno utjecati na položaj ljudi koji žive u siromaštvu. Važno je uključivanje svih značajnih dionika u borbu protiv siromaštva, promicanja prava ljudi koji žive u siromaštvu i zagovaranja dostojanstvenijeg pristupa u radu s njima (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.).

Ono što bi svakako trebalo promijeniti i poboljšati jest način edukacije o siromaštvu općenito i u studijskim programima socijalnog rada (Krumer-Nevo i sur., 2009., prema Družić Ljubotina, 2013.). U kurikulumu edukacije iz socijalnog rada važno je osvještavanje budućih socijalnih radnika o ovom socijalnom problemu (Davis i Wainwright, 2005., prema Družić Ljubotina, 2013.). Unutar profesije socijalnog rada trebaju se inicirati sustavne promjene u pristupu u radu s osobama koje žive u siromaštvu i to je preduvjet za prepoznavanje siromaštva kao problema kojim se treba baviti profesija socijalnog rada. Taj proces je dugotrajan, ali prvi korak trebala bi biti upravo edukacija budućih socijalnih radnika (Družić Ljubotina i Kletečki Radović, 2011.).

9. Borba protiv siromaštva

Suzbijanje siromaštva i socijalne isključenosti jedan je ciljeva Europske unije u području socijalne politike. Od 1997. do danas na razini Europske unije, Europskog parlamenta i Europske komisije donesen je niz zakonodavnih i političkih akata u cilju suzbijanja siromaštva te su pokrenute različite mreže i organizacije s ciljem stvaranja okruženja za unaprjeđenje skrbi i brige o posebno marginaliziranim skupinama: Europska mreža za borbu protiv siromaštva, Europska alijansa za investiranje u djecu,

Europska federacija nacionalnih mreža koje rade s beskućnicima, Caritas Europa, Međunarodna federacija socijalnih radnika i dr. (Barbarić, 2021.).

Kako navodi Europska komisija, Europa je dom najpravno pravnijih društava na svijetu, najviših standarda radnih uvjeta i široke socijalne zaštite.²⁹ Kao prioritet prepoznati su izazovi ekonomske i socijalne nesigurnosti kao što su nejednakost, dugotrajna nezaposlenost i nezaposlenost mladih te međugeneracijska solidarnost (Bežovan i Baturina, 2019.). Težeći za time da bi u 21. stoljeću Europa bila pravedna, uključiva i puna mogućnosti za sve, 2017. godine od strane Europskog Parlamenta, Vijeća Europe i Europske komisije donesen je **Europski stup socijalnih prava** koji postavlja dvadeset ključnih načela.³⁰

Ta su načela podijeljena u tri kategorije:

1. Jednake mogućnosti i pristup tržištu rada,
2. Pravedni radni uvjeti,
3. Socijalna zaštita i uključenost.

Posljednja kategorija od najvećeg je značaja za profesiju socijalnog rada u kojoj se spominju briga o djeci i podrška, socijalna zaštita, prava za vrijeme nezaposlenosti, minimalni dohodak, dohodak u starosti i mirovina, zdravstvena skrb, uključenost osoba s invaliditetom, dugotrajna skrb, stanovanje i pomoć beskućnicima te pristup osnovnim uslugama.³¹

Uz Europski stup socijalnih prava, donesen je i Akcijski plan s konkretnim inicijativama za postizanje ciljeva. Stup predlaže tri glavna cilja na razini Europske unije koji bi se trebali postići do 2030. godine i to u području zapošljavanja, vještina i socijalne zaštite. Jedan od glavnih ciljeva je smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti te bi se tako broj ljudi u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti

²⁹ Europska komisija (2017). *Europski stup socijalnih prava*. [https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en]

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

trebao smanjiti za najmanje 15 milijuna od čega bi najmanje 5 milijuna trebala biti djeca.³²

Republika Hrvatska kao članica Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe i brojnih drugih međunarodnih i regionalnih organizacija, nastoji ispuniti preuzete obveze. U tom smislu osobito je važno ispunjenje Milenijskih ciljeva razvoja koji su temelj za ostvarenje svih posebnih strateških programa.

Strategija Republike Hrvatske u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti (2014.-2020.) predstavlja važan dokument u kontekstu borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti te na temelju antidiskriminacijske politike navodi tri prioriteta:

1. Osiguravanje uvjeta za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti te smanjenje nejednakosti u društvu,
2. Osiguravanje uvjeta za sprečavanje nastanka novih kategorija siromašnih kao i smanjenja broja siromašnih i socijalno isključenih osoba,
3. Uspostava koordiniranog sustava potpore skupinama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti.

U Strategiji se navodi osam glavnih strateških područja u borbi protiv siromaštva i socijalne isključenosti:

1. Obrazovanje i cjeloživotno učenje
2. Zapošljavanje i pristup zapošljavanju
3. Stanovanje i dostupnost energije
4. Pristup socijalnim naknadama i uslugama
5. Pristup zdravstvenom sustavu
6. Skrb o starijim osobama
7. Borba protiv zaduženosti i financijska neovisnost
8. Uravnotežen regionalni razvoj.

Kao prioritetno područje u suzbijanju i sprječavanju siromaštva i socijalne isključenosti određeno je obrazovanje i cjeloživotno učenje, a budući da pristup

³² Europska komisija (2017). *Akcijski plan za provedbu Europskog stupa socijalnih prava*. [<https://op.europa.eu/webpub/empl/european-pillar-of-social-rights/en/>]

obrazovanju te kvaliteta i razina obrazovanja znatno utječu na životne prilike pojedinaca, ono je pretpostavka razvoja gospodarstva i društva te time osnovni alat za borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti.³³

Unutar opće populacije Strategija prepoznaje skupine koje su i dalje ranjive prema siromaštvu, socijalnoj isključenosti, raznim oblicima nedostataka materijalnih sredstava i posljedično diskriminaciji. To su: starije osobe, samačka kućanstva, obitelji s jednim roditeljem, obitelji s više od jednog djeteta, djeca bez odgovarajuće roditeljske skrbi, osobe s nižom razinom školovanja, osobe s invaliditetom, veterani domovinskog rata i ratni stradalnici i njihove obitelji, povratnici i raseljene osobe te etničke manjine (Svjetska banka, 2016.).

Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine donesen je od strane Vlade Republike Hrvatske – Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u prosincu 2021. godine. Plan se naslanja na Nacionalnu razvojnu strategiju Republike Hrvatske do 2030. godine. Nacionalnom razvojnom strategijom Republike Hrvatske do 2030. godine predviđeno je smanjenje osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti s početne vrijednosti 23,3% (2019. godine) na manje od 15% (do 2030. godine). Osim toga pratit će se i stopa rizika od siromaštva koja je 2019. godine iznosila 18,3%.

Ovim Nacionalnim planom nastoji se na učinkovit način smanjiti siromaštvo i socijalna isključenost te poboljšati životni standard osoba u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te u uvjetima materijalne deprivacije. Republika Hrvatska ovim dokumentom nastoji omogućiti jednake prilike za sve i uključiti ih u društvene procese. Svrha Nacionalnog plana je osiguravanje uvjeta za sveobuhvatnu dijagnozu siromaštva, djelotvoran način smanjivanja siromaštva i socijalne isključenosti, borba protiv segregacije na poljima socijalne zaštite te poboljšanje svakodnevnog života osoba u riziku od siromaštva, kao i onih koji žive u teškoj materijalnoj deprivaciji.

Ranjive skupine na koje će biti usmjerene mjere ovog Nacionalnog plana: djeca i mladi, starije osobe te umirovljenici, beskućnici, nezaposleni - posebice dugotrajno

³³ *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.)* (2014). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.

nezaposleni, samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji, djeca bez roditeljske skrbi, obitelji s više od dvoje djece, povratnici i raseljene osobe, azilanti, stranci pod supsidijarnom zaštitom, tražitelji azila, osobe koje žive na depriviranim područjima i u ruralnim predjelima, nacionalne/rasne/vjerske manjine, djeca i mlađe punoljetne osobe s problemima u ponašanju, žrtve zločina, posebice žrtve trgovanja ljudima i žrtve obiteljskog nasilja, djeca s teškoćama u razvoju, hrvatski branitelji i stradalnici iz Domovinskog rata te članovi njihovih obitelji, kao i civilni stradalnici Domovinskog rata i članovi njihovih obitelji koji su suočeni s problemima poput siromaštva, socijalne isključenosti, invaliditeta, nezaposlenosti, bolesti, neriješenog stambenog pitanja, otežanih socijalnih kontakata, bez potpore obitelji i dr.³⁴

9.1. Pristup temeljen na ljudskim pravima kao način borbe protiv siromaštva

Pristup smanjenju siromaštva temeljen na ljudskim pravima pruža konceptualni okvir za proces održivog ljudskog razvoja. To je normativni okvir izveden iz međunarodno prihvaćenih standarda ljudskih prava i može biti operativno usmjeren na promicanje i zaštitu ljudskih prava ljudi koji žive u siromaštvu (Ured Visokog povjerenika za ljudska prava, 2002.).

Pristup temeljen na ljudskim pravima nastoji identificirati uzroke siromaštva koji su redefinirani kao rezultat procesa isključivanja i diskriminacije. Kao takav, on ne samo da redefinira siromaštvo u statističkom smislu već i u dinamičkom smislu kao rezultat društvenih izbora koje treba preispitati (De Schutter, 2021.). Ovakav pristup ljudskim pravima osigurava da se siromaštvo razumije i mjeri kao višedimenzionalni fenomen koji kombinira nedostatak prihoda i nedostatak pristupa dobrima ili uslugama kao što su odgovarajuće stanovanje, obrazovanje, zdravstvo, hrana, dostojanstven rad i socijalna sigurnost. Mnogi pristupi smanjenju siromaštva i mjerenju u Europi i dalje gledaju na siromaštvo samo u kontekstu materijalnih sredstava. Ljudska prava stavljaju se u središte planiranja, politike i prakse. U kontekstu smanjenja i mjerenja siromaštva ovakav pristup može pomoći osigurati da se strategije ne usredotoče samo na smanjenje monetarnog siromaštva već i da se bave strukturalnim uzrocima i

³⁴ Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.

kršenjem ljudskih prava. Da bi takve strategije bile učinkovite siromaštvo treba mjeriti kao višedimenzionalni fenomen. Ovaj pristup je podržan od strane Agende za održivi razvoj do 2030. godine.³⁵ Spomenuta Agenda je plan djelovanja za ljude, planet i prosperitet. Nastoji ojačati univerzalni mir u većoj slobodi. Iskorjenjivanje siromaštva u svim njegovim oblicima i dimenzijama, uključujući i ekstremno siromaštvo, najveći je globalni izazov i neizostavan uvjet za održivi razvoj. Sve zemlje i svi dionici, djelujući u zajedničkom partnerstvu, provodit će ovaj plan.³⁶

Sljedećih sedam načela služi kao smjernica u borbi protiv siromaštva pristupom temeljenim na ljudskim pravima:

1. Odgovornost

Pristup temeljen na ljudskim pravima poziva na usvajanje strategija i planove za rješavanje problema siromaštva utemeljen na ljudskim pravima kao pravnih obveza za koju bi države trebale biti odgovorne.

2. Jednakost i nediskriminacija

Siromaštvo može biti uzrokovano diskriminacijom baš kao što se diskriminacija može temeljiti na siromaštvu i zato je važno rješavanje diskriminacije.

3. Sudjelovanje

Države trebaju osigurati aktivno, slobodno, informirano i smisleno sudjelovanje ljudi koji žive u siromaštvu u osmišljavanju, implementaciji, praćenju te evaluaciji odluka i politika koji utječu na njihov život.

4. Raščlanjivanje podataka

Cilj mjerenja siromaštva ne bi trebao biti samo dobiti broj (postotak) siromašnih već i identificirati tko su ti ljudi i kako oni doživljavaju siromaštvo.

5. Korištenje različitih metodologija

Većina europskih zemalja i institucija Europske unije oslanjaju se na podatke dobivene u anketama za kućanstava. Međutim, ovakav pristup pokriva samo uzorak opće populacije i ne ubraja tzv. *missing poor*. Veći broj istraživačkih metoda koristio bi za prikupljanje podataka o tzv. *missing poor* i osigurao bi njihovu vidljivost.

6. Mjerenje neiskorištavanja prava

³⁵ Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (2019). *Applying a Human RightsBased Approach to Poverty Reduction and Measurement*.

³⁶ Ujedinjeni narodi (2015). *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*

U kontekstu mjerenja siromaštva, neiskorištavanje prava može se riješiti korištenjem metode za mjerenje raskoraka između postojanja prava i efektivnog uživanja istih, kao i identificiranje razloga zbog kojih taj raskorak postoji.

7. Zaštita osobnih podataka

Prilikom prikupljanja i obrade podataka o ljudima koji žive u siromaštvu ključno je osiguravanje odgovarajućih zaštitnih mjera (Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava, 2019.).

Napori da se prevlada ekstremno siromaštvo moraju se temeljiti na političkoj volji vlada i ekonomskih elita te na učinkovitoj primjeni standarda i vrijednosti utvrđenih međunarodnim i ustavnim pravom o ljudskim pravima. Kako predlaže *Inter-American Institute of Human Rights*, ekstremno siromaštvo i socijalnu isključenost, kao povredu ljudskog dostojanstva, potrebno je otkloniti donošenjem hitnih mjera u nacionalnoj i međunarodnoj sferi:

- Razvojem strategija i planova koji su osjetljivi na potrebe siromašnih i koji se temelje na načelima zakona o ljudskim pravima.
- Ispunjavanjem obveze umjesto pružanjem milostinje. Ljudska prava univerzalna su pravna jamstva za zaštitu osoba, individualnih i kolektivnih, od radnji i propusta koji bi mogli utjecati na njihova temeljna prava, ometati beneficije koje im pripadaju ili povrijediti njihovo ljudsko dostojanstvo. Ovaj pristup temelji se na Općoj deklaraciji o ljudskim pravima i temeljnim ugovorima koji definiraju ta prava.
- Zauzimanjem ove perspektive i priznavanjem da su siromašni legitimni dionici koji imaju pravo zahtijevati politike koje će im pomoći da prevladaju svoje stanje.
- Prepoznavanjem da ovo tumačenje priznaje zakonska prava siromašnih i zakonske obveze svih ostalih.
- Širenjem mehanizama odgovornosti. Države su zakonski obvezne stvoriti takve mehanizme, ali ne nužno putem sudova.
- Shvaćanjem da ugovori o ljudskim pravima i njihovo tumačenje od strane međunarodnih tijela daju jasan i univerzalno priznat okvir čiji je društveni i politički legitimitet toliko uvjerljiv da razvojne strategije čini učinkovitijima (*Inter-American Institute of Human Rights*, 2007.:14).

10. Zaključak

Siromaštvo je globalni problem današnjice i njime se bave različite profesije na svim razinama. Kako je siromaštvo kao pojam teško jednoznačno definirati, brojni autori daju različite definicije te se slažu s tvrdnjom da je siromaštvo višedimenzionalno. Siromaštvo je veliki problem koji mnoge ljude dovodi do toga da žive s brojnim ograničenjima i ispod prihvatljive razine životnog standarda. Ono često predstavlja život u neadekvatnim uvjetima sa slabijim pristupom obrazovanju, zaposlenju ili zdravstvenoj skrbi što sve spada u temeljna ljudska prava. Tako se siromaštvo često gleda kroz prizmu kršenja ljudskih prava što donosi velike nejednakosti, čestu diskriminaciju, stigmatizaciju i isključenost iz društva. Socijalna isključenost i ranjivost dva su pojma koja se često vežu uz siromaštvo, no važno je napomenuti da nisu svi koji su isključeni i ranjivi ujedno i siromašni, ali i obrnuto.

Ako želimo pokušati riješiti problem siromaštva, važno je da promičemo i provodimo ljudska prava svih ljudi, a naročito siromašnih i isključenih. Ljudi koji žive u siromaštvu vrlo često su stavljeni na marginu društva i nemaju mogućnosti aktivnog sudjelovanja. Zbog toga je nužno prepoznati probleme i kontinuirano raditi na osmišljavanju i donošenju mjera i programa za podizanje kvalitete života osoba koje žive u siromaštvu. Osim njihovog donošenja važno je iste provoditi u praksi na svim razinama. Poštovanje ljudskih prava obveza je svih nas u našoj svakodnevnici pa tako i u kriznim vremenima kao što je ovo vrijeme virusa Covid-19.

Socijalni radnici rade s ljudima čija se temeljna prava krše, koji žive u siromaštvu, socijalno isključenima, ranjivima, diskriminiranim i stigmatiziranim. Osnovni koncept koji se primjenjuje u radu s korisnicima koji žive u siromaštvu je osnaživanje na temelju dobrog suradnog odnosa. No, unatoč jasno definiranom području rada socijalnog rada, problem siromaštva nije uvijek od strane socijalnih radnika prepoznat kao nešto na čemu mogu raditi. Upravo zbog toga nužno je uvoditi promjene počevši od edukacije budućih socijalnih radnika te kontinuirano raditi na većem osvještavanju problema i mogućnostima njegovog rješavanja. Zastupanje i zagovaranje korisnikovih prava trebali bi biti temeljni postulati rada. Važno je da socijalni radnici koriste svoja znanja i vještine kako bi korisnicima pomogli da ostvare bolju kvalitetu života te da se što više uključe u društvo. Također bi kao ravnopravni dionici trebali sudjelovati u

predlaganju i donošenju mjera i programa u borbi protiv siromaštva te raditi na prevenciji i pomoći osobama koje žive u siromaštvu.

Nužna je suradnja svih dionika na svim razinama kako bi naše društvo jače štitilo ljudska prava te bilo uspješnije u borbi protiv globalnih problema današnjice od kojih je jedan svakako siromaštvo. Iza svih navedenih podataka, brojeva, postotaka nalaze se ljudi koji imaju pravo živjeti život dostojanstveno uz poštovanje temeljnih ljudskih prava.

Popis slika

Slika 6.1. Osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti u RH 2017.-2021.	19
Slika 6.2. Stopa rizika od siromaštva u RH 2017.-2021.....	20
Slika 6.3. Stopa rizika od siromaštva i osobe u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti prema Nacionalnoj klasifikaciji statističkih regija 2021.	21
Slika 6.4. Stopa rizika od siromaštva prema dobi i spolu.....	21
Slika 6.5. Stopa rizika od siromaštva prema najčešćem statusu aktivnosti i spolu u 2021.	22

Literatura

1. Ajduković, M. (2008). Socijalni problemi, socijalni rizici i suvremeni socijalni rad. *Revija za socijalnu politiku*, 15(3), 395-414.
2. Arifuzzaman, A., Roquiya Rafee, F.E. & Islam, J. (2021). Exploration of Poverty and Human Rights Violation: A Legal Analysis. *Asian Journal of Social Sciences and Legal Studies*, 3(1), 10-22.
3. Barbarić, Đ. (2021). *Siromaštvo – mrlja na savjesti čovječanstva. Prikaz okvira i mogućnosti suzbijanja siromaštva u RH*. Split: Udruga MOST.
4. Bejaković, P. (2004). Siromaštvo, nejednakost i socijalna isključenost. U: Ott, K. (ur.), *Pridruživanje Hrvatske Europskoj uniji: izazovi institucionalne prilagodbe*, (str. 75-98). Zagreb: Institut za javne financije
5. Bejaković, P. (2005). Siromaštvo. *Financijska teorija i praksa*, 29(1), 135-138.
6. Bežovan, G. i Baturina, D. (2019). Europski stup socijalnih prava. *Revija za socijalnu politiku*, 26(1), 115-122.
7. Brems, E. & Olufemi Adekoya, C. (2010). Human Rights Enforcement by People Living in Poverty: Access to Justice in Nigeria. *Journal of African Law*, 54(2), 258-282.
8. Buheji, M., da Costa Cunha, K., Beka, G., Mavrić, B., do Carmo de Souza, Y.L., da Costa Silva, S.S., Hanafi, M. & Yein, T.C. (2020). The Extent of COVID-19 Pandemic Socio-Economic Impact on Global Poverty. A Global Integrative Multidisciplinary Review. *American Journal of Economics*, 10(4), 213-224.
9. Chakravarty, S. R. & D'Ambrosio, C. (2006). The measurement of social exclusion. *Review of Income and Wealth*, 52(3), 377-398.
10. Cornescu, A.V. (2009). The generations of human's rights. *Dny práva*, 2(58), 1-11.
11. De Schutter, O. (2021). A human rights-based approach to measuring poverty. U: Davis, M.F., Kjaerum, M. & Lyons, A. (ur.), *Research Handbook on Human Rights and Poverty*, (str. 2-20). Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
12. Dewilde, C. (2008). Individual and institutional determinants of multidimensional poverty: A European comparison. *Social Indicators Research*, 86(2), 233-256.

13. Domaradzki, S., Khvostova, M. & Pupovac, D. (2019). Karel Vasak's Generations of Rights and the Contemporary Human Rights Discourse. *Human Rights Review*, 20(4), 423–443.
14. Družić Ljubotina, O. & Kletečki Radović, M. (2011). Siromaštvo i socijalni rad: Koliko je siromaštvo doista „tema“ socijalnog rada? *Ljetopis socijalnog rada*, 18(1), 5-29.
15. Družić Ljubotina, O. (2013). Siromaštvo kao izazov za socijalni rad u kontekstu ekonomske krize u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 20(1), 183-200.
16. Državni zavod za statistiku (2022). *Pokazatelji siromaštva i socijalne isključenosti u 2021*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29178>
17. Egan, S. (2021). Introduction: Poverty and human rights - a multidimensional concept in search of multidimensional collaboration. U: Egan, S. & Chadwick, A. (2021). *Poverty and Human Rights*, (str. 1-21), Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
18. Equality and Human Rights Commission (2021). *What is the Charter of Fundamental rights of the European Union?* Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Equality and Human Rights Commission: <https://www.equalityhumanrights.com/en/what-are-human-rights/how-are-your-rights-protected/what-charter-fundamental-rights-european-union>
19. EUR-Lex (2016). *Povelja Europske unije o temeljnim pravima*. Posjećeno 22.8.2022. na mrežnoj stranici EUR-Lex: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=HR>
20. Europska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (2019). *Applying a Human RightsBased Approach to Poverty Reduction and Measurement*. Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava: <https://ennhri.org/wp-content/uploads/2019/11/Applying-a-Human-Rights-Based-Approach-to-Poverty-Reduction-and-Measurement-A-Guide-for-NHRIs.pdf>
21. Europska mreža za borbu protiv siromaštva (2020). *What is poverty and how to combat it?* Posjećeno 29.8.2022. na mrežnoj stranici Europske mreže za

- borbu protiv siromaštva: <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2020/04/EAPN-Poverty-Explainer-Web-1-4331.pdf>
22. Europska mreža za borbu protiv siromaštva (2020). *What is poverty and how to combat it?* Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Europske mreže za borbu protiv siromaštva: <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2020/04/EAPN-Poverty-Explainer-Web-1-4331.pdf>
23. Europska mreža za borbu protiv siromaštva (2021). *Poverty watch report. Poverty and social exclusion in Europe 2021*. Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Europske mreže za borbu protiv siromaštva: <https://www.eapn.eu/wp-content/uploads/2022/06/eapn-POVERTY-WATCH-REPORT-FINAL-6-5423.pdf>
24. Eurostat (2010). *Combating poverty and social exclusion. A statistical portrait of the European Union 2010*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Eurostata: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5723553/KS-EP-09-001-EN.PDF.pdf/beb36abc-ff29-48a0-8518-32b64ad73ca5>
25. Eurostat (2020). *Living conditions in Europe – poverty and social exclusion*. Posjećeno na mrežnoj stranici Eurostata: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Living_conditions_in_Europe_-_poverty_and_social_exclusion
26. Feldman, G. (2019). Towards a Relational Approach to Poverty in Social Work: Research and practice Considerations. *British Journal of Social Work*, 49(7), 1705-1722.
27. Guštin, M. & Sudar, V. (2021). Ljudska prava u Hrvatskoj pod utjecajem pandemije. *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, 55(107), 255-268.
28. Inter-American Institute of Human Rights (2007). *Human rights from the perspective of poverty*. Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Inter-American Institute of Human Rights: https://www.iidh.ed.cr/multic/UserFiles/Biblioteca/IIDHen/5_2010/42.pdf
29. International Federation of Social Workers (2014). *Global definition of social work*. Posjećeno 18.8.2022. na mrežnoj stranici International Federation of

- Social Workers: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
30. Jubilut, L.L. & Cerna, C.M. (2020). *Opinion – Impacts and restrictions to Human Rights During COVID-19*. Posjećeno 3.8.2022. na mrežnoj stranici E-International Relations: <https://www.e-ir.info/2020/06/30/opinion-impacts-and-restrictions-to-human-rights-during-covid-19/>
 31. Jurišić, K. (1999). Globalizacija i ljudska prava. *Politička misao*, 36(1), 70-82.
 32. Kolednjak, M. & Šantalab, M. (2013). Ljudska prava treće generacije. *Tehnički glasnik*, 7(3), 322-328.
 33. Kuća ljudskih prava (2021). *Ljudska prava u Hrvatskoj: pregled stanja za 2020. godinu*. Posjećeno 12.8.2022. na mrežnoj stranici Kuće ljudskih prava: https://www.kucaljudskihprava.hr/wpcontent/uploads/2021/04/KLJP_GI2020_FIN_1904.pdf
 34. Lister, R. (2013). Power, not Pity: Poverty and Human Rights. *Ethics and Social Welfare*, 7(2), 109-123.
 35. Malenica, Z. (2011). Siromaštvo u Hrvatskoj (1990-2010). *Politička misao*, 48(3), 65-81.
 36. Mofijur, M., Fattah, I.M.R., Alam, M.A., Islam, A.B.M.S, Ong, H.C., Rahman, S.M.A., Najafi, G., Ahmed, S.F., Uddin, M.A. & Mahlia, T.M.I. (2021). Impact of COVID-19 on the social, economic, environmental and energy domains: Lessons learnt from a global pandemic. *Sustainable Production and Consumption*, 26, 343-359.
 37. *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine* (2021). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.
 38. Nastić, M. (2020). Odgovor države na bolest Covid-19: na primjerima Hrvatske i Srbije. *Pravni vjesnik*, 36(3-4), 69-90.
 39. Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, *Narodne novine*, 12/09.
 40. Opća skupština Ujedinjenih naroda (1948). *Opća deklaracija o ljudskim pravima*. Posjećeno 8.8.2022. na mrežnoj stranici Ujedinjenih naroda: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

41. Pučka pravobraniteljica (2020). *Pandemija ojačala svijest o univerzalnoj vrijednosti ljudskih prava*. Posjećeno 8.8.2022. na mrežnoj stranici Pučke pravobraniteljice <https://www.ombudsman.hr/hr/pandemija-ojacala-svijest-o-univerzalnoj-vrijednosti-ljudskih-prava/>
42. *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.)* (2014). Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.
43. Svjetska banka (2016). *Hrvatska. Ocjena siromaštva za mala područja temeljem potrošnje. Karte siromaštva*. Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Ministarstva regionalnog razvoja i fondova Europske unije: [https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/Kartom%20siroma%C5%A1tva/Izvj%C5%A1%20o%20ocjeni%20siroma%C5%A1tva%20za%20mala%20podru%C4%8Dja%20temeljem%20potro%C5%A1nje%20\(karte%20siroma%C5%A1tva\)%20u%20RH.pdf](https://razvoj.gov.hr/UserDocsImages/Istaknute%20teme/Kartom%20siroma%C5%A1tva/Izvj%C5%A1%20o%20ocjeni%20siroma%C5%A1tva%20za%20mala%20podru%C4%8Dja%20temeljem%20potro%C5%A1nje%20(karte%20siroma%C5%A1tva)%20u%20RH.pdf)
44. Svjetska banka (2022). *April 2022 global poverty update from the World Bank*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Svjetske banke: <https://blogs.worldbank.org/opendata/april-2022-global-poverty-update-world-bank>
45. Svjetska banka (2022). *Fact Sheet: An Adjustment to Global Poverty Line*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Svjetske banke: <https://www.worldbank.org/en/news/factsheet/2022/05/02/fact-sheet-an-adjustment-to-global-poverty-lines#1%>
46. Svjetska banka (2022). *Poverty. Overview*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Svjetske banke: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>
47. Šućur, Z. (2004). Socijalna isključenost: pojam, pristupi i operacionalizacija. *Revija za sociologiju*, 35(1-2), 45-60.
48. Tran, P.B., Hensing, G., Wingfield, T., Atkins, S., Annerstedt, K.S., Kazibwe, J., Tomeny, E., Biermann, O., Thorpe, J., Forse, R. & Lönnroth, K. (2020). Income security during public health emergencies: the COVID-19 poverty trap in Vietnam. *BMJ Global Health*, 5(6), 1-4.

49. Tymoshenko, V.I., Maksymov, S.I., Makarenko, L.O., Kravchenko, O.S. & Kravchenko, S.S. (2021). Threats to human rights in a globalized world. *Amazonia Investiga*, 10(39), 9-15.
50. Ujedinjeni narodi (2015). *Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Posjećeno 22.8.2022. na mrežnoj stranici Ujedinjenih naroda: <https://sdgs.un.org/2030agenda>
51. Ujedinjeni narodi. *Ljudska prava*. Posjećeno 22.8.2022. na mrežnoj stranici Ujedinjenih naroda: <https://www.un.org/en/global-issues/human-rights>
52. Ured Visokog povjerenika za ljudska prava (2000). *Human rights: A Basic Handbook for UN Staff*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Ureda Visokog povjerenika za ljudska prava: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HRhandbook.pdf>
53. Ured Visokog povjerenika za ljudska prava (2002). *Human Rights, Poverty Reduction and Sustainable Development: Health, Food and Water*. Posjećeno 16.8.2022. na mrežnoj stranici Ureda Visokog povjerenika za ljudska prava: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/HRPovertyReductionen.pdf>
54. Ustav Republike Hrvatske. *Narodne novine*, 05/14.
55. Vijeće Europe (1996). *Europska socijalna povelja (revidirana)*. Posjećeno 20.8.2022. na mrežnoj stranici Vijeća Europe: <https://rm.coe.int/168007cf93>
56. Williams, J. (2021). Taking it on the chin: older people, human rights and COVID-19. *The journal of adult protection*, 32(2), 86-97.